KAHDEN KULTTUURIN PERHEIDEN KOHTAAMINEN LASTENSUOJELUSSA

Opas ammattilaisille
ja vanhemmille

FAMILIA

Toimittanut Familia ry (työryhmä Maria Niemiharju, Mohamed Ali, Nora Dadi, Elina Helmanen, Sarah Herrmann, Elina Kari-Al-Toobi, Anne-Maria Sjöstedt ja Jenna Toivanen)

Ulkoasu ja kuvitukset Riikka Salminen

Oppaan on rahoittanut Alli Paasikiven Säätiö

Ensimmäinen painos 2022

SISÄLLYSLUETTELO

AMMATTILAISILLE

Lukijalle 5

Lastensuojeluprosessi 8

Kahden kulttuurin perheiden kokemuksia lastensuojelun palveluista 10
Anne-Maria Sjöstedt (Familia ry)

Nuorilta aikuisille – Nuorten näkemyksiä lastensuojelusta 17
Onni Westlund (Pesäpuu ry)

Rasismi- ja syrjintäkokemukset kahden kulttuurin perheissä – Miten työskennellä antirasistisesti ja tukea rasismia ja rodullistamista kohtaavia asiakkaita? 22
Shadia Rask (THL)

Kulttuurisensitiivisen työotteen soveltaminen lastensuojelutyöhön 26
Maria Niemiharju, Jenna Toivanen ja Sarah Herrmann (Familia ry)

Tulkkaus ja sen haasteet lastensuojelun asiakastyössä 30
Nora Dadi (Familia ry)

Lapsen oikeuksien toteutuminen useamman kulttuurin perhehoidossa 34
Anu Lehtosaari ja Titta Turunen (Perhehoitoliitto ry)

Kaksi- ja monikieliset lapset lastensuojelun asiakkaina **39**
Mohamed Ali (Familia ry)

Puoliso sosiaaliohjaajana **42**
Nora Repo-Saeed (Ehjä ry)

Ero useamman kulttuurin tai uskonnon perheessä **48**
Helka Belt (Yhden vanhemman perheiden liitto ry)

VANHEMMILLE

Kokemuksia vanhemmuudesta suomalais-somalialaisessa perheessä **54**
Johanna Syren (Espoon monikulttuuriset lapset ja nuoret ry)

Kahden kulttuurin lasten ja nuorten identiteetti ja sen muodostuminen **57**
Nora Dadi (Familia ry)

Lähteet **62**

Lukijalle

Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2020 yli 107 000 alle 18-vuotiasta kahden kulttuurin lasta, eli lasta, joiden vanhemmat olivat syntyneet eri maissa. Noin 90 000:lla heistä on suomalainen vanhempi ja ulkomailla syntynyt vanhempi. Kaikista avioeroista Suomessa vuonna 2019 14 prosenttia oli kahden kulttuurin perheiden avioeroja, mikä tarkoittaa, että erot olivat kahden kulttuurin perheissä huomattavasti yhden kulttuurin perheitä yleisempiä.

Suomeen muuttaneen puolison mahdolliset haasteet kotoutumisessa, työllistymisessä ja taloudellisen toimeentulon kanssa ja oleskelulupaprosessien kuormittavuus ja pitkittyminen saattavat vaikuttaa puolisoiden mielenterveyteen ja parisuhteeseen ja heijastua myös lapseen. Pitkään kestäessään perheen tilanne saattaa johtaa lastensuojelun asiakkuuteen. Kahden kulttuurin lapsi tai nuori voi tuntea itsensä erilaiseksi ja ulkopuoliseksi suhteessa valtaväestöön ja kokea hämmennystä, koska hän ei voi identiteettiään rakentaessaan ottaa suoraan mallia kummaltakaan vanhemmalta, vaan joutuu rakentamaan niin kutsutun kolmannen kulttuurin identiteettinsä itse. Kahden kulttuurin lapsi tai nuori voi myös joutua rasismin ja syrjinnän kohteeksi ja tulla koulukiusatuksi. Moni saattaa oireilla taustansa ja kokemustensa vuoksi voimakkaastikin, mikä voi niin ikään johtaa lastensuojelun tarpeeseen – ja ääritapauksessa huostaanottoon.

Tämän oppaan tavoitteena on tarjota lastensuojelun ammattilaisille paremmat valmiudet kahden kulttuurin perheiden kohtaamiseen. Kahden kulttuurin perheiden näkökulmasta ei ole tuotettu materiaalia aikaisemmin, joten toivomme oppaan avulla vastaavamme ammattilaisten tiedontarpeeseen. Maahanmuuttajaperheistä lastensuojelun asiakkaina on ennestään olemassa ammattilaisille suunnattua materiaalia, mutta kahden kulttuurin perheiden erityispiirteiden vuoksi se ei ole suoraan sovellettavissa perheiden tilanteeseen. Opasta voidaan hyödyntää

lastensuojelun lisäksi myös muissa sosiaalipalveluissa, joissa työntekijät kohtaavat kahden kulttuurin perheitä.

Ammattilaisille suunnatun sisällön lisäksi oppaassa on kahden kulttuurin lasten vanhemmille suunnattu osio, jonka tavoitteena on tarjota perheille vertaistukea sekä tietoa kahden kulttuurin lapsen identiteetin kehittymisestä ja siitä, miten he voivat tukea lasta siinä parhaiten. Toivomme, että perheet saavat oppaasta myös neuvoja lastensuojelun kanssa asioimiseen ja siihen, millaista apua ja tukea he voivat missäkin tilanteessa hakea.

Osana opasta toteutimme kyselyn lastensuojelun asiakkaina olleille kahden kulttuurin perheille. Kyselytutkimuksen tuloksista voit lukea tarkemmin sivuilta 10-16. Lisäksi haastattelimme lastensuojelun ammattilaisia saadaksemme mahdollisimman kokonaisvaltaisen käsityksen siitä, millaista tietoa he kahden kulttuurin perheistä kaipaavat. Asiantuntija-artikkelit valikoituivat oppaaseen kyselytutkimuksessa ja haastatteluissa esille nousseiden kokemusten, toiveiden ja tiedontarpeen perusteella.

Suuri kiitos kaikille oppaaseen kirjoittaneille ja sen tekoon muulla tavoin osallistuneille. Kiitämme myös Alli Paasikiven Säätiötä oppaan rahoittamisesta.

Lisätietoa kahden kulttuurin perheistä löydät nettisivuiltamme osoitteesta familiary.fi.

Mukavia lukuhetkiä!

Maria Niemiharju

Kahden kulttuurin perheiden kohtaaminen lastensuojelussa -opashankkeen koordinaattori

Familia ry

AMMATTILAISILLE

Lastensuojeluprosessi

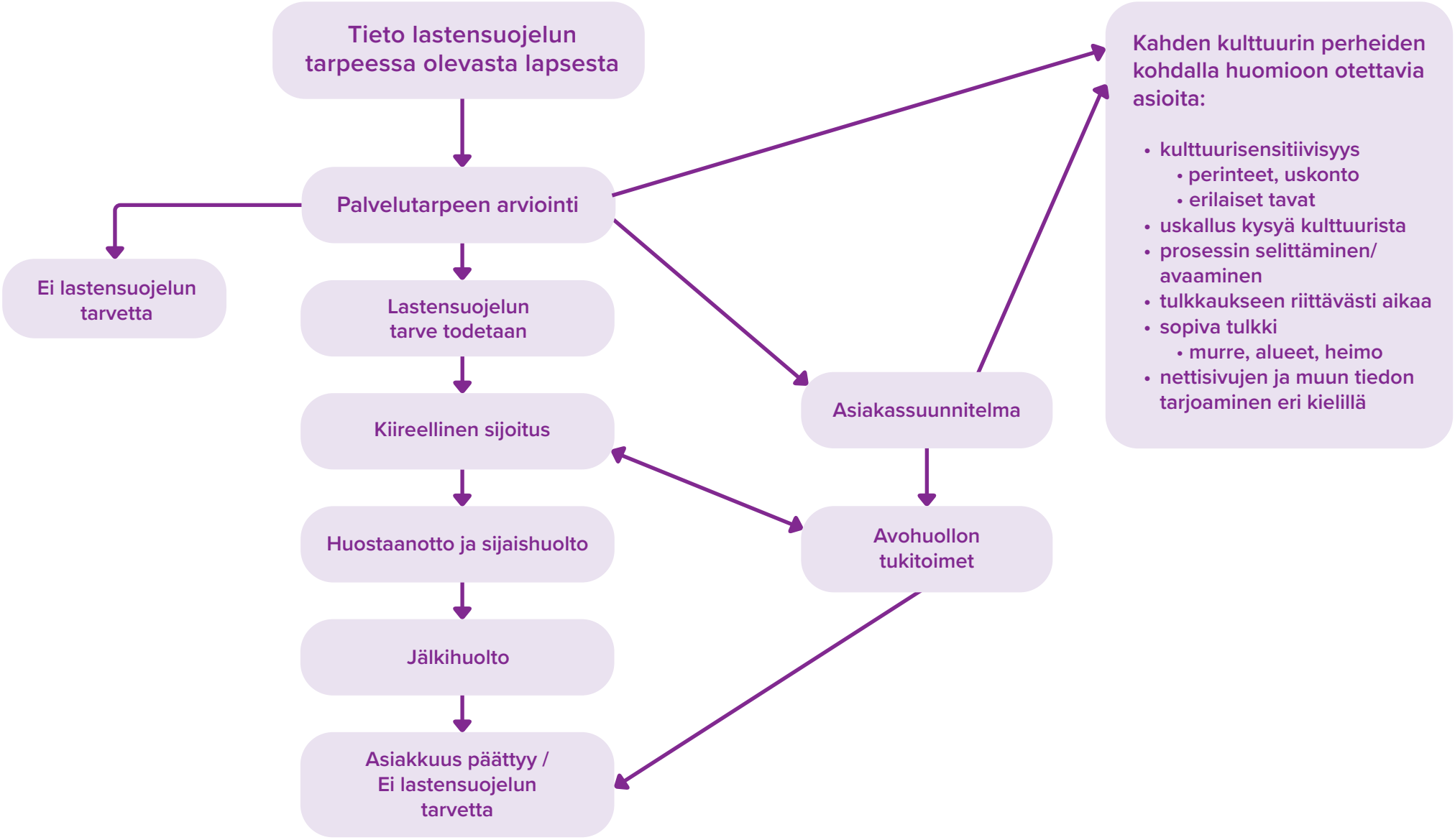

Tekijät: Jenna Toivanen ja Sarah Herrmann

Kahden kulttuurin perheiden kokemuksia lastensuojelun palveluista

Anne-Maria Sjöstedt
Familia ry

Kirjoittaja opiskelee yhteisöpedagogiksi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa. Hän suoritti opintoihinsa liittyneen työharjoittelun Familia ry:ssä syksyllä 2022.

Kyselyn taustaa

Familian kesällä 2022 toteuttaman kahden kulttuurin perheille suunnatun kyselyn avulla kartoitettiin perheiden kokemuksia lastensuojelusta sekä lastensuojelun työntekijöiden valmiuksista kohdata kahden tai useamman kulttuurin perheitä. Aiheesta ei ole saatavilla tutkimus- ja tilastotietoa, sillä aihetta ei ole aikaisemmin tutkittu, Kunnat eivät myöskään erikseen tilastoi kahden kulttuurin perheiden asiakkuuksia. Lastensuojelun asiakkaana oleva vanhempi ei välttämättä halua puhua tilanteestaan avoimesti esimerkiksi lastensuojeluun liitetyn stigman vuoksi, mikä myös osaltaan luo haasteita tiedonsaannille ja perheiden tilanteen arvioimiselle.

Kysely toteutettiin, jotta ammattilaiset saisivat kauttamme tietoa kahden tai useamman kulttuurin perheiden kokemuksista lastensuojeluprosessin varrelta ja voisivat näin huomioida perheiden erityispiirteet työssään paremmin. Kysely mahdollisti myös perheiden äänen kuuluviin saamisen ja sekä vertaistuen tarjoamisen samankaltaisessa tilanteessa oleville muille perheille.

Kyselyssä nousi esiin seuraavia asioita:

1. Vastaajat kertoivat, etteivät olleet kokeneet tulleensa lastensuojelun ammattilaisten kanssa järjestetyissä tapaamisissa kuulluiksi ja kohdatuiksi. Moni koki lastensuojelun ammattilaisten kohdelleen heitä epätasa-arvoisesti vastaajien kulttuuritaustan vuoksi. Vastauksissa ilmeni myös, että erityisesti sen puolison, jonka äidinkieli oli jokin muu kuin suomi, mielipiteet ja toiveet ohitettiin. Osa vastaajista kertoi kohdanneensa rasismia ja syrjintää tilanteissa, joissa he olivat esittäneet mielipiteitä tai toiveita perheensä asioiden käsittelyyn liittyen.

2. Vastaajat kokivat, ettei ammattilaisilla ollut riittäviä valmiuksia huomioida perheen kulttuuritaustaa perheen asioiden käsittelyssä, mikä sai aikaan väärinymmärryksiä. Vastaajat eivät myöskään kokeneet, että heidän huostaanotettujen lastensa kulttuuritaustaa olisi otettu riittävästi huomioon sijaisperheissä. Osa perheistä koki painostusta hyväksyä suomalaiseen kulttuuriin liittyviä tapoja, vaikka ne olivat ristiriidassa perheen oman kotikulttuurin tai muiden toiveiden kanssa.

3. Tulkkauksen laadussa koettiin olevan ongelmia, eikä kulttuuripiirteitä tai tulkkaukseen kuluvaa aikaa aina otettu huomioon tapaamisten kestossa. Perheiden tiedonsaantia ja omien oikeuksien ymmärtämistä ei myöskään ollut vastaajien mukaan aina varmistettu.

Perustietoa vastaajista

Kyselyyn vastasi 33 henkilöä, jotka kaikki kertoivat olevansa tai olleensa kahden kulttuurin parisuhteessa ja lastensuojelun asiakkaina parisuhteen aikana tai sen jälkeen. 48 prosenttia vastaajista oli 30–39-vuotiaita, 36 prosenttia 40–49-vuotiaita, 9 prosenttia 50–59-vuotiaita ja 6 prosenttia yli 60-vuotiaita. Vastaajien tai heidän puolisoidensa synnynmaita olivat Suomen lisäksi Italia, Espanja, Kiina, Syyria, Meksiko, Englanti, Namibia, Kenia, Nigeria, Marokko, Filippiinit, Bahrain, Irak, Kuwait, Jemen, Somalia, Egypti, Syyria, Japani, Nepali, Ukraina, Kypros, Turkki, Ghana, Afganistan, Brasilia, Viro ja Ruotsi.

67 prosentilla vastaajista oli 1–2 lasta, 27 prosentilla 3–5 lasta ja 6 prosentilla yli kuusi lasta. Vastaajat asuivat eri puolilla Suomea, mutta prosentuaalisesti suurin osa, 27 prosenttia, kertoi asuinkunnakseen Helsingin. Vastaajien muita asuinkuntia olivat Espoo, Järvenpää, Tuulos, Jämsä, Kuopio, Savonlinna, Rauma, Vaasa, Kokkola ja Oulu.

Vastaajien kokemukset lastensuojelusta

Perheiltä kysyttiin olosuhteista, joissa lastensuojelun asiakkuus oli alkanut. Vastauksissa korostui vanhempien masennus, voimavarojen ehtyminen ja arjessa jaksamisen haasteet arjessa. Myös lasten oireilu ja tuen tarve nousivat esiin yhtenä syynä lastensuojeluasiakkuudelle. Muita syitä asiakkuuden alkamiselle olivat vanhempaan tai lapseen kohdistunut fyysinen tai verbaalinen väkivalta tai sen epäily. Yksi vastaajista kertoi asiakkuuden alkaneen päiväkodin ilmoituksesta, koska päivähoidossa epäiltiin isän pakottavan lasta pitämään päähuivia.

Perheiltä kysyttiin, miten sosiaalityöntekijä otti heidät vastaan ja miten työntekijä oli heidän kokemuksensa mukaan suhtautunut perheeseen asiakkuuden aikana. Vastauksia pyydettiin sekä positiivisista että negatiivisista kokemuksista. Vastausten keskiöön nousivat kokemukset kohtaamattomuudesta, kuten ohi puhuminen, mitätöinti ja arvostelu. Toisaalta kohtelun todettiin olevan riippuvainen sosiaalityöntekijästä ja tämän persoonasta. Osalla ammattilaisista oli vastaajien kokemusten mukaan enemmän valmiuksia kohdata eri kulttuuritaustasta tulevia ihmisiä, mikä paransi perheiden luottamusta heihin. Vastaajat olivat kokeneet lastensuojelun työntekijöiden kanssa asioidessaan myös selkeää syrjintää.

”En suoraan sanoisi kohtelun olleen epätasa-arvoista, mutta koin, että he mieluummin puhuttelivat valkoihoista aviomiestäni kuin minua, vaikka kaikki meistä puhuivat yhtä lailla englantia. He vastasivat kysymyksiini eivätkä puhuneet epäkunnioittavasti, mutta he silti harvemmin katsoivat minua puhuessaan.” **– Vanhempi, kotoisin Nigeriasta, asuu Kanta-Hämeessä**

”Koin lastensuojelun työntekijöiden olleen aggressiivisia, ja he usein suorastaan uhkailivat silloista puolisoani. He puhuivat hänelle epäkunnioittavasti ja sanoivat, että ‘kreikkalaiset elävät yhä kivikaudella’ puolisoni yrittäessä kertoa, kuinka lasten myöhään nukkuminen on Kyproksella täysin normaalia. He myös yrittivät syyttää häntä pahoinpitelemisestä, vaikka hän ei ollut ollenkaan väkivaltainen.” **– Vanhempi, kotoisin Suomesta, asuu Uudellamaalla**

”Kaiken kaikkiaan meitä kohdeltiin hyvin. Aluksi lastensuojelun työntekijät kuitenkin tuntuivat ajatelleen, että olen jotenkin väkivaltainen, koska puhun kovalla äänellä ja käytän paljon elekieltä ja muita fyysisiä ilmaisutapoja. Pian he kuitenkin onneksi ymmärsivät, että kyse oli kulttuurieroista.” **– Vanhempi, kotoisin Nigeriasta, asuu Kanta-Hämeessä**

Turvallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemukset

Perheiltä kysyttiin, tunsivatko he olonsa turvallisesi ja kokivatko he tulleensa kuulluksi lastensuojelun asiakkuutensa aikana. Vastauksissa korostuivat molemmat ääripäät: samalla kun yksikään vastaajista ei kuitenkaan kertonut tunteneensa oloaan turvalliseksi ja kuulluksi aina lastensuojelun kanssa asioidessaan, 44 prosenttia vastasi tunteneensa olonsa turvalliseksi ja kuulluksi tulleeksi hyvin usein, 11 prosenttia joskus ja 33 prosenttia ei milloinkaan. 11 prosenttia kertoi olleensa epävarma siitä, että oliko heidän olonsa ollut asioinnin aikana turvallinen ja kuulluksi tultu. Myös ammattilaisten valmiudet ymmärtää ja ottaa perheen kulttuuritausta huomioon jakoi mielipiteitä: vastaajista 22 prosenttia kertoi, että koki ammattilaisilla olleen yleensä riittävät valmiudet ymmärtää ja ottaa perheen kulttuuritausta huomioon, kun taas 28 prosenttia vastasi kysymykseen joskus ja 44 prosenttia ei milloinkaan. Epävarmoja asiasta kertoi olleensa 6 prosenttia.

Kyselyn vastaajista 33 prosenttia koki, että vastaajaa itseään tai hänen perheenjäsentään oli kohdeltu lastensuojelussa epätasa-arvoisesti vastaajan oman tai tämän perheenjäsenten kulttuuritaustan vuoksi. 30 prosenttia vastaajista koki tulleensa kohdelluksi epätasa-arvoisesti siksi, että lastensuojelun työntekijöillä ei ollut riittävää ymmärrystä eri uskonnoista siksi, että heidän käsityksensä pohjautuivat stereotypioihin perheenjäsenten rooleista eri kulttuureissa. Varsinkin vieraasta kulttuuritaustasta kotoisin olevan miehen koettiin usein jäävän sivustaseuraajan rooliin.

”Kaiken kaikkiaan meitä kohdeltiin hyvin. Aluksi lastensuojelun työntekijät kuitenkin tuntuivat ajatelleen, että olen jotenkin väkivaltainen, koska puhun kovalla äänellä ja käytän paljon elekieltä ja muita fyysisiä ilmaisutapoja. Pian he kuitenkin onneksi ymmärsivät, että kyse oli kulttuurieroista.”

”Tarvitsimme yhdessä vaiheessa apua, mutta meitä pelottaa ottaa yhteyttä sosiaalipalveluihin tuen saamiseksi, koska pelkäämme niin kovasti tulevamme syrjityksi tai että kohtaamamme ammattilaiset eivät ymmärrä, kuinka oma kotikulttuurimme vaikuttaa perhe-elämäämme. Olemme lukeneet monia tarinoita, joissa näin on käynyt, ja oma kokemuksemme muiden instituutioiden kanssa Suomessa on vahvistanut kokemustamme siitä, että viranomaiset eivät kykene vastaamaan perheemme tarpeisiin.” **– Vanhempi, kotoisin Italiasta, asuu Uudellamaalla**

”Aina kun minulla oli kysymyksiä tai muita huolenaiheita, he eivät puhuneet suoraan minulle. Sen sijaan he katsoivat vaimoani ja vastasivat hänelle suomeksi ja sitten käänsivät asiansa huonosti ruotsiksi, ikään kuin hän olisi ainoa vanhempi.” **– Vanhempi, kotoisin Ruotsista, asuu Keski-Pohjanmaalla**

Tulkin käyttö, tietoisuus oikeuksista ja muu tiedon saanti

Kysyttäessä tulkin käytöstä suurin osa vastaajista, 89 prosenttia, tiesi, että heillä oli oikeus tulkin palveluihin tapaamisissa. 44 prosenttia kuitenkin kertoi, että heille ei ollut tarjottu tapaamisten yhteydessä tulkkia lainkaan. Kyselyssä kartoitettiin perheiden kokemuksia tulkin kanssa kommunikoimisesta, ja vastauksiin pyydettiin sisällyttämään sekä vastaajien positiiviset että negatiiviset kokemukset. Vastauksissa oli paljon yhteneväisyyksiä: ongelmat liittyivät siihen, että tulkkaamiseen kulunutta aikaa ei ollut huomioitu tapaamisten kestossa. Koska samaa kieltä saatetaan puhua maantieteellisesti laajoilla alueilla, saattaa

> *Kokemukseni lastensuojelun palveluista oli todella huono. Entisen aviomieheni kreikan kieli eroaa kulttuurisesti ja merkityksiltään normaalista kreikan kielestä, minkä vuoksi sitä käännettiin monesti väärin.*

kielissä olla suuriakin murre-eroja, jotka tulisi huomioida tulkkauksessa. Tulkin tulisi myös osata niin sanotusti kääntää kulttuuria, koska eri kulttuureissa samat sanat saatetaan tulkita eri tavalla tai kulttuuriset tavat saattavat poiketa toisistaan. Onnistuneella tulkkauksella onkin suuri merkitys sille, että ihminen tulee ymmärretyksi oikein. Osa vastaajista kertoi, että he eivät halunneet käyttää tulkkia, sillä heidän kokemuksensa mukaan heidän kotikielensä kääntäminen ei ollut riittävän hyvää.

”Tulkin käyttö kulutti niin paljon aikaa, että minun näkökulmani asioihin jäi käsittelemättä, kun aika loppui joka kerta kesken. Lisäksi tulkki puhui portugalin portugalia eikä ymmärtänyt kaikkea, joten jouduin tulkkamaan kumppanilleni osan.” **– Vanhempi, kotoisin Suomesta, asuu Uudellamaalla**

”Kokemukseni lastensuojelun palveluista oli todella huono. Entisen aviomieheni kreikan kieli eroaa kulttuurisesti ja merkityksiltään normaalista kreikan kielestä, minkä vuoksi sitä käännettiin monesti väärin.” **– Vanhempi, kotoisin Suomesta, asuu Uudellamaalla**

Tulkkauksen ongelmat tuovat haasteita ammattilaisten ja perheiden väliseen yhteistyösuhteeseen sekä vaarantavat asiakkaan oikeusaseman, kun tiedonsaanti ja osallistuminen asiakkaan omaa tilannetta koskeviin asioihin estyy. Tulkkaukseen liittyvät järjestelyt olivat myös varsin keskeinen ongelma silloin, kun kumpikaan perheenjäsenistä ei puhunut suomea.

”Kokemuksemme meille tarjotusta tulkkausavusta oli todella huono. Vaimoni tarvitessa tulkkausta viroksi ja minä arabiaksi tai englanniksi, meidän täytyi varata kaksi eri tapaamisaikaa. Tästä syystä suosimme englantia tapaamisten kielenä.” **– Vanhempi, kotoisin Irakista, asuu Pohjois-Pohjanmaalla**

Kokemuksia sijaisperheistä

Kyselyssä käsiteltiin myös kokemuksia sijaisperheistä. Vastaajista 55 prosenttia koki, että heillä ei ollut riittävästi mahdollisuuksia vaikuttaa lapsen asioihin lapsen ollessa sijoitettuna sijaisperheeseen. Ongelmaksi koettiin myös tiedonpuute omista oikeuksista huostaanottotilanteessa. Vastaajista suurin osa, 64 prosenttia, koki, että ei ollut tietoinen siitä, mihin on oikeutettu lasten ollessa huostaanotettu. Ongelmallisena nähtiin myös se, ettei perheen omaa kotikulttuuria otettu huostaanottotilanteessa huomioon. Sijaisperheessä ei myöskään ollut heidän kokemuksensa mukaan riittävästi huomioitu vanhempien toiveita tai kulttuuritaustaa. Esimerkiksi suomalainen saunakulttuuri saattoi tuntua sopimattomalta kulttuureissa, joissa alastomuus muiden edessä koetaan hyväksytyksi vain lääketieteellisistä syistä. Vastaajilla oli kokemuksia myös siitä, että huostaanoton seurauksena vanhemman ja lapsen suhteen koettiin heikentyvän sen sijaan, että vanhempi olisi kokenut saavansa huostaanoton ansiosta tarvitsemaansa tukea vanhemmuutensa haasteissa. Syrjinnän kokemukset nousivat myös sijaisperheiden osalta esille.

”Kokemukseni sijaishuollosta oli erittäin epämiellyttävä. Sijaisperhe – vaikka sijaishuolto kesti vain kaksi kuukautta – oli hyvin aggressiivinen ja selkeän rasistinen

minua kohtaan. Kun valitin asiasta lastensuojelun sosiaalityöntekijälle, hän syytti minua siitä, että en tehnyt yhteistyötä sijaisperheen ja lastensuojelun kanssa, vaikka tein kaikkeni tukeakseni kaikkia tilanteen osapuolia tilanteen ratkaisemiseksi ja saadakseni lapseni takaisin." **– Vanhempi, kotoisin Filippiineiltä, asuu Uudellamaalla**

Kyselyssä vastaajia pyydettiin antamaan omien kokemuksiensa pohjalta neuvoja ja toiveita lastensuojelussa työskenteleville ammattilaisille. Yleisimpiä vastaajien esittämiä toiveita olivat ammattilaisten lisäkouluttautuminen, kulttuurisen kompetenssin ja kulttuuritietämyksen parantaminen sekä kielitaitoisen ja kulttuuritaustaltaan monimuotoisemman henkilökunnan palkkaaminen. Henkilökunnan toivottiin olevan tietoisempia omista ennakkokäsityksistään ja välttämään stereotypioihin pohjautuvien oletusten tekemistä. Kaksi kyselyyn vastanneista vanhemmista toivoi, että lastensuojelun näkyvyyttä lisättäisiin ja sen tunnettavuutta parannettaisiin, sillä lastensuojeluun liittyvät väärinymmärrykset ja mielikuva siitä, että sen ainoa tehtävä on huostaanottaa lapset, elää vanhempien kokemusten mukaan yhteisöissä vahvasti. Kysyttäessä, että suosittelisivatko perheet lastensuojelun palveluita muille, suurin osa, 64 prosenttia, vastasi myöntävästi. Lastensuojelun perustarkoitus ja sen tarjoamat tukitoimet nähtiin tärkeänä koko perheen hyvinvoinnin kannalta.

"Lastensuojelu mahdollistaa tukea tarvitsevan perheen tuen ja tukee lapsen kotona asumista haastavassakin tilanteessa." **– Vanhempi, kotoisin Suomesta, asuu Uudellamaalla**

"Meillä on ollut paljon ongelmia 15-vuotiaan teinimme kanssa. Hain ja sain apua. Kokemukseni oli antoisa ja sain lastensuojeluolta hyvin hyödyllistä tietoa ja neuvoja." **– Vanhempi, kotoisin Somaliasta, asuu Uudellamaalla**

Vastaajilta pyydettiin myös neuvoja muille lastensuojelun piirissä oleville vanhemmille. Vastaajat kannustivat muita vanhempia olemaan avoimia perheensä tilanteesta ja kertomaan myös aroista aiheista. Lastensuojelun pelkäämistä kehotettiin välttämään ja tarjottua tukea suositeltiin ottamaan vastaan. Useat vastaajat kehottivat ottamaan rohkeasti yhteyttä lastensuojeluun, jos vanhempi kokee voimavarojensa olevan vähissä. Yksi vastaaja kehotti pyytämään lastensuojelun kanssa sovitut asiat kirjallisena itselleen. Moni perheistä suositteli tutustumaan erilaisiin yhdistysten ylläpitämiin vertaistukiryhmiin ja hyödyntämään niitä tuen ja tiedonsaamisessa. •

Nuorilta aikuisille – Nuorten näkemyksiä lastensuojelusta

Onni Westlund
Pesäpuu ry

Kirjoittaja on sosionomi (AMK) ja yhteiskuntatieteiden maisteriopiskelija, joka työskentelee kehittämispäällikkönä Pesäpuu ry:n Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen -hankkeessa. Hän on työssään erikoistunut lastensuojelupalveluiden kehittämiseen yhdessä lastensuojelun asiakkaana olevien ja olleiden nuorten kanssa.

Lastensuojelun asiakkaana olevilla ja olleilla nuorilla on paljon sellaista kokemuksellista tietoa lastensuojelusta ja siihen liittyvistä ilmiöistä, joita ammatillinen ja tutkimuksellinen tieto ei tavoita. Nuorten kokemukset ja näkemykset ovat yksi tärkeä tiedon osa-alue, joka on otettava huomioon lastensuojelussa.

Kuvaan tässä tekstissä lastensuojelun sijaishuollossa asuvien ja asuneiden noin 13–29-vuotiaiden nuorten kokemuksia ja näkemyksiä lastensuojelusta. Kirjoitan nuorten kokemuksista leimaamisesta ja ulossulkemisesta, lastensuojelun asiakkuuteen liittyvistä muutoksista ja niiden synnyttämistä tunteista, päihteistä ja mielenterveydestä sekä nuorten oikeudesta saada omat näkemyksensä huomioon otetuiksi. Tekstissä esitetyt nuorten kokemukset ja näkemykset ovat syntyneet osana valtakunnallisen lastensuojelun kehittämisyhteisö Pesäpuu ry:n yhdessä nuorten kanssa tekemää työtä.

Leimaaminen ja ulossulkeminen

Nuorten mukaan lastensuojelun asiakkaana oleminen ja erityisesti lastensuojelun sijaishuollossa eli sijaisperheessä, perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa asuminen johtaa usein leimaamiseen. Lastensuojelun sijaishuollossa asumisesta syntyvä leima johtaa nuorten mukaan erilaisiin syrjiviin tilanteisiin lasten ja nuorten arkiympäristöissä, koulussa ja palveluissa.

Nuoret ovat toistuvasti kertoneet Pesäpuun toiminnassa erilaisista leimaamisesta ja siitä syntyvistä syrjinnän kokemuksista arkiympäristöissään. Nuoria on esimerkiksi jätetty systemaattisesti naapuruston lapsiyhteisöjen ulkopuolelle aikuisten ohjauksesta, ja lastensuojelulaitoksessa asuvia nuoria on aktiivisesti haukuttu ja nimitelty internetin keskustelupalstoilla. Nuorten mukaan lastensuojelun

sijaishuollossa asuminen on johtanut myös erilaiseen syrjivään kiusaamiseen ja ulossulkemiseen myös koulussa (Kaijanen, 2020). Nuorilla on myös kokemusta koulussa siitä, että opettajat ja muu koulun henkilöstö on osallistunut heidän leimaamiseensa, vähätellyt heidän mahdollisuuksiaan onnistua koulussa ja ohjannut nuoria heidän omien toiveidensa vastaisiin jatkokoulutuksiin lastensuojelun asiakkuuden seurauksena (Jussila ym., 2022). Nuoret ovat kertoneet kokemuksiaan leimaamisesta ja siitä syntyvästä syrjinnästä myös lastensuojelussa ja muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Nuorten näkemysten mukaan esimerkiksi aikaisempi oma toiminta voi johtaa leimaamiseen ja syrjintään lastensuojelussa, mikä rajaa mahdollisuuksia päästä elämässä eteenpäin. Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret vanhemmat ovat taas kuvanneet monenlaista kokemaansa syrjintää esimerkiksi neuvoloiden työntekijöiltä oman taustansa vuoksi (Nokireki ym., 2022).

Nuorten mukaan usein myös ne tekijät, jotka jollain tavalla liittyvät lastensuojelun asiakkuuden ja/tai sijaishuollon tarpeeseen ovat itsessään sellaisia asioita, jotka voivat johtaa leimaamiseen, syrjintään ja häpeään. Tällaisia seikkoja ovat esimerkiksi omat tai läheisten haasteet mielenterveyden tai päihteiden käytön kanssa ja kokemukset väkivallasta. Nuoret toivovat koko yhteiskunnalta enemmän ymmärrystä ihmisten ja ihmisten tilanteiden moninaisuudesta. Lastensuojelun ammattilaisilta toivotaan kykyä ja halua tunnistaa lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten kokemaa syrjintää, keskustella siitä lasten ja nuorten kanssa ja pyrkiä vaikuttamaan aktiivisesti yhteiskunnassa syrjinnän vähentämiseksi.

Onni Westlund

Nuoret toivovat lastensuojelun ammattilaisilta kykyä ja halua tunnistaa lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten kokemaa syrjintää, keskustella siitä ja pyrkiä vaikuttamaan aktiivisesti yhteiskunnassa syrjinnän vähentämiseksi.

Muutokset ihmissuhteissa

Nuorten mukaan keskeinen haaste lasten edun ja oikeuksien toteutumiseen lastensuojelussa liittyy siihen, että lastensuojelun työntekijöillä ei ole riittävästi aikaa perehtyä jokaisen nuoren tilanteeseen. Tämän seurauksena lastensuojelussa tehtävät päätökset eivät aina perustu parhaaseen mahdolliseen tietoon nuoren tilanteesta, vaan joskus lastensuojelussa toimitaan puutteellisin tiedoin. (Kaijanen, 2021.)

Nuorille palvelut tarkoittavat ihmisiä. Jokainen vaihtuva ihminen tarkoittaa häiriötä palvelussa, kun nuoret läheisineen joutuvat aloittamaan luottamuksen rakentamisen jokaisen ihmisen kanssa uudelleen. (Koskenkorva ym., 2020.) Jatkuvasti vaihtuvat ihmiset johtavat lasten ja nuorten elämässä menetyksiin, menettämisen pelkoon ja luottamuspulaan aikuisia sekä heidän edustamiaan instituutioita kohtaan. Sitoutuminen uusiin ihmisiin heikkenee jokaisen menetyksen myötä ja kiinnittyminen uusiin ihmisiin tulee haasteellisemmaksi. Työntekijöillä on oikeus vaihtaa työpaikkaa ja nuoret ymmärtävät sen hyvin. Turhia muutoksia tulisi kuitenkin välttää esimerkiksi vaikuttamalla työntekijöiden viihtyvyyteen omassa työssään. (Kaijanen, 2021.)

Lastensuojelun asiakkaana olevien nuorten elämässä olevien ihmisten vaihtumisen synnyttämiin seurauksiin olisi nuorten mukaan mahdollista vaikuttaa esimerkiksi tuettujen siirtymien avulla. Sen sijaan, että suhteet katkeaisivat ilman ennakkotietoa, tuetuissa siirtymissä nuorille kerrottaisiin tulevasta muutoksesta, autettaisiin käsittelemään sen synnyttämiä tunteita ja tutustuttaisiin uuteen ihmiseen yhdessä. (Kaijanen, 2021.)

Onni Westlund

Päihteet ja mielen hyvinvointi

Nuoret ovat toistuvasti kertoneet, että laittomia päihteitä on helpommin saatavilla kuin apua. Nuorten mukaan päihteiden käyttöön liittyvät kiinteästi esimerkiksi erilaiset mielenterveyden ongelmat, kaltoinkohtelu, tarve kuulua ryhmään, ulkopuoliset vaikuttimet ja tarve paeta todellisuutta. Nuorten näkemyksen mukaan aikuisten ja ammattilaisten ymmärrys päihteistä, päihteiden käytöstä ja päihteiden käyttöön liittyvistä muista ilmiöstä saattaa usein olla vajavaista. Nuoret pitävät tärkeänä, että ammattilaiset keskustelisivat avoimesti näistä asioista, vaikka he eivät itse tietäisikään niistä kaikkea. Avoimella keskustelulla on mahdollista ymmärtää paremmin nuorten tarpeita päihteiden käytön taustalla ja löytää yhdessä ratkaisuja tehdä päihteet vähemmän houkuttteleviksi ja vähentää tai lopettaa päihteiden käyttö. Nuorten näkemyksen mukaan lastensuojelussa keskitytään liian paljon päihteiden käyttöön ja sen rajoittamiseen sen sijaan, että selvitettäisiin juurisyitä päihteiden käytölle ja tarjottaisiin päihteiden käytön tilalle jotain muuta. (Ersta & Nokireki 2018; Kaijanen & Westlund, 2021.)

Nuorten mukaan keskeisiä mielen hyvinvointia haastavia tekijöitä ovat lastensuojeluasiakkuuden ja mahdollisen sijoituksen taustalla olevat syyt, kuten esimerkiksi väkivalta, hyväksikäyttö ja kaltoinkohtelukokemukset ja oma tai läheisten päihteiden käyttö. Muita mielen hyvinvointia haastavia tekijöitä ovat nuorten mukaan esimerkiksi omaan elämään liittyvä epävarmuus, epätietoisuus ja muutokset, haasteet sijaishuoltopaikoissa, kuormittavat ihmissuhteet, leimaaminen ja paha olo. Sen sijaan mielen hyvinvointia tukevia tekijöitä ovat nuorten mukaan hyvä sijaishuoltopaikka, hyvät ihmissuhteet, yhdessä tekeminen ja harrastaminen, osallisuuden kokemus, tavoitteet ja unelmien tukeminen, hyvän huomaaminen, itsetuntemus ja tunteidenkäsittelytaidot, mielenterveyspalvelut, koulu ja seksuaalikasvatus. Ammattilaisilta nuoret toivovat mielen hyvinvoinnin tukemiseksi kuulemista ja kohtaamista, yksilöllisyyttä, yhteistä tekemistä ja työntekijöiden omasta hyvinvoinnista huolehtimista. (Huusko ym., 2020.)

Nuorten oikeus saada omat näkemyksensä huomioon otetuiksi

Lastensuojelun asiakkaana olevilla ja olleilla nuorilla on paljon kokemuksia siitä, että he eivät ole tulleet kuulluiksi ja heidän mielipiteitään ei ole riittävästi selvitetty lastensuojelussa. Kokemus ohitetuksi tulemisesta omassa arjessa ja asiakasprosesseissa muun muassa heikentää luottamusta aikuisia ja yhteiskuntaa kohtaan, vähentää kokemusta oman elämän hallittavuudesta ja omista vaikutusmahdollisuuksista (Kaijanen ym. 2020; Kaijanen & Westlund, 2021).

Lastensuojelun työntekijät voivat tukea nuorten oikeutta esittää omia näkemyksiään varmistamalla, että tilat, kuten asiakassuunnitelmaneuvottelut, ovat nuorille turvallisia. Turvallisuuden kokemuksen lisäksi nuoret tarvitsevat riittävästi tietoa omien näkemystensä muodostamisen tueksi. Tästä syystä nuorille tulee kertoa ymmärrettävällä tavalla, mistä käsiteltävissä asioissa on kyse. Työntekijöiden tulee myös kertoa nuorille miten, millä tavoin ja kenen toimesta heidän näkemyksensä otetaan huomioon. (Kaijanen ym., 2022.) Nuorten näkemyksiä kuullessa on tärkeää antaa nuorille tilaa kertoa heille itselleen merkityksellisiksi ja tärkeiksi kokemistaan asioista sen lisäksi, että nuorilla on mahdollisuus kertoa omia näkemyksiään aikuisten kysymyksiä koskien.

> *Nuorten kanssa käydyissä keskusteluissa korostuu erityisesti se, että lastensuojelun ja muiden työntekijöiden tulisi perustella heitä ja heidän elämäänsä koskevat päätökset hyvin ja heille ymmärrettävällä tavalla.*

Nuorten kanssa käydyissä keskusteluissa korostuu erityisesti se, että lastensuojelun ja muiden työntekijöiden tulisi perustella heitä ja heidän elämäänsä koskevat päätökset hyvin ja heille ymmärrettävällä tavalla. Toimintaa ja päätöksiä perustellessa on tärkeää tuoda esiin se, miten ja millä tavoin nuorten omat näkemykset ovat vaikuttaneet niihin. Päätösten perustelun unohtaminen johtaa herkästi tilanteeseen, jossa nuoret kokevat, että heidän näkemyksiään ei ole otettu lainkaan huomioon. On tärkeää tunnistaa, että lasten ja nuorten oikeus saada omat näkemyksensä huomioon otetuiksi on eri asia, kuin vastuun siirtäminen päätöksistä nuorille. Nuoret ovat kertoneet esimerkiksi tilanteista, joissa he ovat kokeneet, että heidän pitää päättää asuvatko he vanhempiensa luona vai muuttavatko lastensuojelun sijaishuoltoon. (Kaijanen ym., 2022.) •

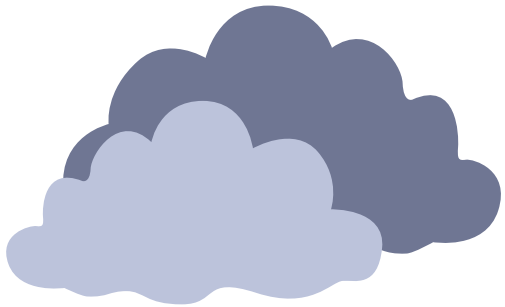

Rasismi- ja syrjintäkokemukset kahden kulttuurin perheissä –

Miten työskennellä antirasistisesti ja tukea rasismia ja rodullistamista kohtaavia asiakkaita?

Shadia Rask
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kirjoittaja on filosofian tohtori, joka työskentelee tutkimuspäällikkönä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella. Hän on tutkinut erityisesti maahanmuuttoon ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä terveyseroja väestössä, muun muassa syrjintäkokemusten yleisyyttä ja yhteyttä terveyteen ja hyvinvointiin.

Rasismiin liittyvää osaamista tarvitaan lastensuojelussa, sillä rasismi- ja syrjintäkokemukset koskettavat kasvavaa joukkoa asiakaskuntaa. Tässä artikkelissa tarkastellaan rasismi- ja syrjintäkokemusten yleisyyttä erityisesti kahden kulttuurin lasten ja nuorten näkökulmasta. Artikkelissa käsitellään rasismin ja syrjintäkokemusten vahingollisia seurauksia ja ilmenemismuotoja lastensuojelussa. Lopuksi kuvataan hyviä käytäntöjä rasismia ja rodullistamista kokevien asiakkaiden tukemiseen ja antirasistiseen työskentelyyn.

Rasismi- ja syrjintäkokemusten yleisyys kahden kulttuurin perheissä

Rasismi on valta- ja alistussuhteita tuottavia ajattelu-, puhe- ja toimintatapoja, joissa jonkun yksilön tai ryhmän oletettu tai väitetty ominaisuus esitetään muita alempiarvoisena ja pysyvänä (Rastas, 2007). Rasismia ilmenee myös vuorovaikutuksessa ja sisäistettynä huonommuuden kokemuksena. Rakenteellisella rasismilla tarkoitetaan järjestelmää, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät valta-asetelmia yhteiskunnassa, joissa tietyt ihmisryhmät ovat muihin ryhmiin verrattuna alempiarvoisemmassa asemassa (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021). Syrjintä tarkoittaa ihmisen epäoikeudenmukaista kohtelua yhden tai useamman henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella.

Syrjintä- ja rasismikokemuksiin liittyvää tutkimustietoa on erityisesti ulkomaalaistaustaisesta väestöstä Suomessa, kun taas kahden kulttuurin perheiden tilanteesta tietoa on vähemmän. Määrällisen väestötutkimustiedon puutetta on paikattu laadullisilla selvityksillä. Familia ry:n vuonna 2020 toteuttaman kyselyn perusteella rasismin ja syrjinnän kokemukset ovat hyvin yleisiä Suomessa asuvien kahden kulttuurin perheiden arjessa (Familia ry, 2021). Kahden kulttuurin perheissä rasismi- ja syrjintäkokemukset saattavat koskettaa vain osaa perheestä. Lapsiin kohdistunut syrjintä ja rasismi koettiin satuttavampana kuin vastaajiin itseensä tai heidän puolisoihinsa kohdistunut syrjintä.

Perheen taustamaat vaikuttavat siihen, miten todennäköisiä syrjintä- ja rasismikokemukset ovat. Syrjintäkokemusten yleisyydessä on huomattavia eroja väestöryhmien välillä: esimerkiksi Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta muuttaneista 43 prosenttia ja muualta Afrikasta muuttaneista 56 prosenttia kertoo kokeensa syrjintää vähintään kerran vuoden aikana (Rask & Castaneda, 2019). Lapset kohtaavat rasistista syrjintää ja kiusaamista jo varhaislapsuudessa ja päiväkotiarjessa. Koulukiusaaminen kohdistuu etenkin ulkomailla syntyneisiin, ja poikiin useammin kuin tyttöihin (Halme ym., 2017). Syrjinnän kokemukset moninkertaistuvat, jos henkilö kuuluu samanaikaisesti useampaan vähemmistöön (Jokela ym., 2019).

Rasismin ja syrjintäkokemusten yhteys terveyteen ja hyvinvointiin

Syrjintäkokemukset ovat yhteydessä terveyteen ja hyvinvointiin, kuten heikompaan koettuun terveyteen, mielenterveysoireiden korkeampaan esiintyvyyteen, yksinäisyyden kokemuksiin ja heikompaan luottamukseen viranomaisia kohtaan (Rask ym., 2018). Jo syrjinnän ja rasismin pelko ja turvattomuuden tunne kuormittavat mielenterveyttä ja hyvinvointia. Myös sisäistetyllä rasismilla – ja siitä johtuvalla kokemuksella omasta huonommuudesta – on kielteinen vaikutus yksilön mielenterveyteen. Rasismi- ja syrjintäkokemuksilla voi olla myös traumatisoivia vaikutuksia (Rask & Castaneda, painossa).

Mikroaggressiolla tarkoitetaan tahallista tai tahatonta tilannetta, joka vahvistaa ja ylläpitää rasistisia tai muuten syrjiviä stereotypioita. Arjessa koettu rasismi ja toiseuttaminen voi aiheuttaa yksilölle kokemusta omasta erilaisuudesta ja huonommuudesta. Mikroaggressioiden kielteinen vaikutus syntyy erityisesti ajan myötä kasautumisen kautta. Syrjintäkokemusten taakan on havaittu seuraavan jopa sukupolvelta toiselle (Castaneda & Rask, 2022).

Rakenteellisen rasismin vaikutukset ovat myös välillisiä. Kun rakenteellinen syrjintä vaikeuttaa työnsaantia, toimeentuloa tai asunnon löytämistä, se voi aiheuttaa huono-osaisuuden kasautumista. Vanhemmuutta kuormittavat tekijät, kuten toimeentulovaikeudet, ovat tutkitusti yhteydessä lapselle haitallisiin kehityskulkuihin, ja keskimäärin yleisempiä sekä ulkomaalaistaustaisilla vanhemmilla että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhemmilla (Kääriälä ym., 2020).

Rasismin ja syrjinnän ilmeneminen lastensuojelussa

Eri kulttuuritaustaisten perheiden lastensuojelun asiakkuudesta on ollut niukasti tutkimustietoa. Laadullisissa tutkimuksissa on havaittu kriittisiä palvelujärjestelmää ja yhteiskuntaa koskevia ongelmia, kuten työntekijöiden osaamisen puutetta, arkipäivän rasismia, perheiden sisäisiä konflikteja, lasten jäämistä ilman tukea sekä

> *On tärkeä pyrkiä kohtaamaan jokainen asiakas ilman taustaan liitettyjä oletuksia ja stereotypioita, mutta samalla tiedostaen, että yhteiskunnan normit vaikuttavat ihmisten arkikokemuksiin eri tavoin.*

normatiivista vallankäyttöä (Anis, 2008). Kodin ulkopuolelle tehdyt sijoitukset ovat lähes kaksi kertaa yleisempiä lapsilla, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla, kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsilla (Kääriälä ym., 2020). Syyt voivat liittyvä sekä lasten ja perheiden tilanteisiin että palvelujärjestelmän toimintaan. On esitetty huolta, että suomalainen palvelujärjestelmä ei välttämättä kykene tukemaan eri taustaisia perheitä riittävän ajoissa ja varhaisen tuen keinoin. Suomeen muuttaneilla vanhemmilla voi olla myös lastensuojeluun liittyviä tiedonpuutteita tai pelkoja, joita ei riittävästi huomioida. (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008.)

Kahden kulttuurin perheet kokevat, että ympäristö ja viranomaiset tekevät perhe-elämästä oletuksia esimerkiksi kulttuurin, ihonvärin ja uskonnon perusteella. Oletusten koettiin vaikuttavan ympäristön ja viranomaisten tapaan kohdella perheitä, näyttäytyen esimerkiksi asiattomina kysymyksinä ja aiheettomiksi koettuina valituksina esimerkiksi lastensuojeluviranomaisille (Familia ry, 2021). Prosessia, jossa ihmisiin liitetään oletuksia, stereotypioita ja ennakkoluuloja esimerkiksi ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia kutsutaan rodullistamiseksi. Rodullistamisen ilmiö on tunnistettu esimerkiksi koulussa, kun rodullistettuja opiskelijoita ohjataan harvemmin korkeakoulutukseen ja useammin suomi toisena kielenä ja kirjallisuus (S2) -opetukseen. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2019.)

Antirasistiset käytännöt lastensuojelun asiakastyöhön

Rasismi- ja syrjintäkokemukset koskettavat kasvavaa joukkoa lastensuojelun asiakaskuntaa, ja siksi rasismiin liittyvää osaamista tarvitaan palvelujärjestelmässä. Maahanmuuttokysymykset ja ulkomaalaistaustaiset perheet alkoivat näkyä lastensuojelupalveluissa 1990-luvulla. Palvelujärjestelmän kyky vastata eri taustaisten perheiden tarpeisiin oli pitkään puutteellinen (Pekkarinen, 2010).

Antirasismi on aktiivista toimintaa rasismin eri muotoja vastaan. Antirasistinen työ vähentää syrjintää ja syrjivien käytäntöjen vaikutuksia. Ammattilaisen ja asiakkaan välinen vuorovaikutus ja yhteistyö on keskeinen osa lastensuojelutyötä, ja myös rasismia ja rodullistamista kokevan asiakkaan tukemista. On tärkeä pyrkiä kohtaamaan jokainen asiakas ilman taustaan liitettyjä oletuksia ja stereotypioita, mutta samalla tiedostaen, että yhteiskunnan normit vaikuttavat ihmisten arkikokemuksiin eri tavoin.

Rasismikokemusten puheeksi ottaminen ja niistä kysyminen on keskeinen tapa tukea rasismia ja rodullistamista kokevia asiakkaita. Kuten muidenkin sensitiivisten ja kuormittavien aiheiden kohdalla, puheeksi ottamisen kautta lastensuojelun ammattilainen viestii, että hänellä on ymmärrystä aiheesta ja hän kestää ottaa vastaan asiakkaan kokemuksia. Samaan aikaan on hyvä tiedostaa, että rasismista puhuminen on sitä kokevalle kuormittavaa. Kun asiakas ottaa puheeksi rasismin, on tärkeä olla vähättelemättä, kieltämättä ja selittelemättä pois näitä kokemuksia. (Rask & Castaneda, painossa.)

On hyvä tarkastella kriittisesti piilossakin olevia normeja, eli oletuksia siitä, minkälainen asiakas on tai hänen tulisi olla. Yhteiskunnan normit vaikuttavat ihmisten arkeen ja kokemuksiin palvelujärjestelmässä. Myös lastensuojeluviranomaisten tulkinnat hyvästä perhe-elämästä voivat olla normatiivisia ja leimallisesti suomalaisen ydinperhekäsityksen mukaisia. (Pekkarinen, 2010.) On viitteitä siitä, että esimerkiksi mielenterveyspalveluissa valkoisuuden normi voi estää ei-valkoisia nuoria saamasta tarvitsemaansa apua. Normikriittisyys onkin askel kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa.

Samanlainen kohtelu ei aina riitä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi, kun asiakkaiden lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat hyvin erilaiset. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että yhdenvertaisuus toteutuu lopputulosten osalta kaikille erilaisista lähtökohdista ja mahdollisuuksista riippumatta. On tärkeä tunnistaa, että tieto palveluista ei tavoita kaikkia yhtäläisesti, kaikki eivät koe tiloissamme oloaan yhtä turvalliseksi, tai näe yhtä paljon itsensä kaltaisia samastuttavia työntekijöitä. Tämä on tilanne erityisesti erilaisiin vähemmistöihin kuuluvien asiakkaiden kohdalla. Lastensuojelulain mukaan lapsen etua arvioitaessa on huomioitava lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa muun muassa viranomaisia arvioimaan ja edistämään yhdenvertaisuutta.

> *Antirasistisen työn keskiössä on oman ymmärryksen lisääminen rasismista.*

Antirasitisen työn keskiössä on oman ymmärryksen lisääminen rasismista. Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille auttaa tunnistamaan rasistisia rakenteita omassa työssä sekä kehittämään toimintatapoja antirasistisiksi (www.thl.fi/antirasismikoulutus). Rasismi voi olla tärkeä aihe myös työnohjaukseen (Castaneda ym., 2018). PALOMA-koulutus antaa hyvät perustiedot pakolaistaustaisten asiakkaiden hyvinvoinnin tukemiseen (www.thl.fi/palomakoulutus). Tarkempaa tietoa maahanmuuttotaustan ja kulttuurisen moninaisuuden huomioinnista asiakastyössä on saatavilla esimerkiksi Opiskeluterveys - ja Kuntoutuminen -teoksista (Rask & Castaneda, 2022; Rask & Castaneda, 2021). Traumainformoitu työote -kirjassa on lisätietoa rasismista ja rodullistettujen asiakkaiden tukemisesta sosiaalityön, terveydenhuollon ja kasvatusalan ammattilaisille (Rask & Castaneda, painossa). •

Kulttuurisensitiivisen työotteen soveltaminen lastensuojelutyöhön

Maria Niemiharju, Jenna Toivanen ja Sarah Herrmann
Familia ry

Maria Niemiharju on Familia ry:n Kahden kulttuurin perheiden kohtaaminen lastensuojelussa -opashankkeen koordinaattori. Hän on koulutukseltaan sosiaaliantropologi (YTK) ja globalisaation tutkija (YTM). Jenna Toivanen ja Sarah Herrmann ovat Diakonia-ammattikorkeakoulusta vuonna 2023 valmistuvia sosionomiopiskelijoita, jotka suorittivat työharjoittelunsa Familia ry:ssä syksyllä 2022.

Artikkelia varten on haastateltu Pelastakaa lapset ry:n hankesuunnittelijaa Nadia El-Radhia. Hän on tehnyt töitä maahan muuttaneiden ihmisten kanssa 25 vuoden ajan. Tällä hetkellä Nadia työskentelee Pelastakaa Lapsen ry:n Usra – Perheenä Suomessa -hankkeessa, joka kehittää toimintaa myönteisen vanhemmuuden ja perheen tukemiseen arabiankielisille pakolaistaustaisille lapsiperheille.

Kuten myös monet muut palvelujärjestelmämme palvelut, lastensuojelupalvelut kehitettiin aikana, jolloin Suomessa oli huomattavasti nykyistä vähemmän maahanmuuttajataustaista väestöä. Siksi kaikki niistä eivät ole alun perin vastanneet eri kulttuureista tulevien ja eri kieltä äidinkielenään puhuvien tarpeisiin. Palvelut eivät ole myöskään uudistuneet ja kehittyneet samaan tahtiin yhteiskunnan nopean moninaistumisen kanssa.

Koska suomalainen yhteiskunta on muuttunut ja muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi, on tärkeää kohdata eri kulttuuriryhmin kuuluvat arvostavasti, heitä kuunnellen ja heiltä oppien. Mitä enemmän olemme tekemisissä eri kulttuureista tulevien, eri kieltä puhuvien tai eri uskontokuntaan kuuluvien kanssa ja mitä paremmin heitä ymmärrämme, sitä avoimempia olemme kohtaamaan myös muita, meille ennestään vieraita kulttuureita, kieliä tai uskontoja. Kohdatessamme toisiamme voimme parhaiten oppia toisiltamme. Kohtaamiset mahdollistavat myös kaksisuuntaisen kotoutumisen, kun yhteiskunta ja asenteemme muovautuvat vastaanottamaan ja ymmärtämään eri kulttuureista tulevia paremmin. Saatamme myös herätä kyseenalaistamaan ja haastamaan omia, meille ennestään tuttuja toimintatapojamme. Samalla oma maailmankuvamme laajenee ja rikastuu ja ennakkoluulot eri väestöryhmiä kohtaan vähenevät.

> *Mitä enemmän olemme tekemisissä eri kulttuureista tulevien, eri kieltä puhuvien tai eri uskontokuntaan kuuluvien kanssa ja mitä paremmin heitä ymmärrämme, sitä avoimempia olemme kohtaamaan myös muita, meille ennestään vieraita kulttuureita, kieliä tai uskontoja.*

Mitä kulttuurisensitiivisyys on?

Kulttuurisensitiivisyydellä tarkoitetaan vuorovaikutustaitoja, jotka ovat kulttuurisesti kunnioittavia ja arvostavia. Kulttuurisensitiivisyys on sanallista ja sanatonta kohtaamista ja viestintää ammattilaisen ja asiakkaan välillä. Siinä kummallakin osapuolella on oikeus oman kulttuurinsa ilmaisuun ja sen kanssa hyväksytyksi ja kuulluksi tulemiseen. Kulttuurisensitiivisyys on ammattilaisen halua, kykyä ja herkkyyttä ymmärtää eri taustoista tulevia asiakkaita. Koska kulttuurisensitiivinen työote parantaa yhteisymmärrystä ihmisten välillä, sen käyttäminen ja kehittäminen paitsi auttaa asiakkaan kohtaamisessa, se myös antaa työntekijälle työkaluja toimia monikulttuurisen työyhteisön jäsenenä. (THL, 2021.)

Palvelujärjestelmän tasolla kulttuurisensitiiviset palvelut eivät tarkoita niinkään erillispalveluita kaikille kohderyhmille, vaan sitä, että palvelut joustavat erilaisten asiakkaiden tarpeisiin. Suomeen muuttaneet ihmiset saattavat tarvita tavanomaista kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa ja enemmän ohjausta. Heidän tuen tarpeensa saattaa olla myös pitkäaikaisempaa ja vaatia enemmän suunnitelmallisuutta. (THL, 2021.) Onkin tärkeää, että ammattilainen kohtaisi työssään asiakkaan tämän kulttuuritaustan huomioiden sekä pysähtyisi pohtimaan sen vaikutusta asiakkaan tilanteeseen tai siihen, miten asiakkaan tausta voi vaikuttaa asiakassuhteeseen.

Kulttuurisensitiivisyys lastensuojelussa

Lastensuojelutyössä kulttuurisensitiivisyydellä on paljon etuja. Perheet kokevat, että heitä on kuultu ja heidät on nähty. Kult-

tuurisensitiivisyys myös lisää perheiden osallisuuden kokemusta sekä tunnetta siitä, että palvelut ovat olemassa heitä varten. Kun perheet tietävät, mitä palveluilta odottaa, heidän kokemansa pelko niitä kohtaan vähenee ja kynnys pyytää tai ottaa palveluita vastaan madaltuu. Näin myös väärinymmärrysten mahdollisuus pienenee. Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten kohdalla ammattilaisen kulttuurisensitiivinen toiminta auttaa lapsia ja nuoria kokemaan, että heidän oma kulttuurinsa on yhtä tärkeä kuin valtaväestön.

Kulttuurisensitiivisen työotteen hyödyntäminen on kannattavaa myös palveluntarjoajalle, koska nämä voivat silloin varmistua siitä, että kulttuurien moninaisuus on huomioitu asiakastyössä ja työyhteisössä. Tämä myös ennaltaehkäisee sitä, että mahdolliset ongelmat työyhteisössä eivät kasva eikä väärinymmärryksiä tai muita tarpeettomia ristiriitatilanteita synny.

Miten soveltaa kulttuurisensitiivisyyttä käytännössä?

Eri kulttuureista tulevia asiakkaita kohdatessa on tärkeää muistaa, että kulttuuritaustastamme huolimatta jokainen meistä on yksilö, jolla on omat henkilökohtaiset tarpeensa (THL, 2021). Ammattilaisen tulisi pyrkiä näkemään asiakas stereotypioiden sijaan lähtökohtaisesti yksilönä ja tietoisesti välttää oletusten tekemistä hänen kulttuuristaan, koska nämä oletukset eivät välttämättä pidä paikkaansa. Kysyessämme kulttuurista yhdeltä sen edustajalta, saamme vastaukseksi vain yhden ihmisen kokemuksen ja näkemyksen. Ammattilaisen on olennaista pitää mielessä myös se, että samanlaiset tukitoimenpiteet eivät sovellu kaikille asiakkaille tai perheille.

> *Sillä, että työntekijä on aidosti kiinnostunut asiakkaan tai perheen tilanteesta, saattaa olla suuri vaikutus sille, että he kokevat tulleensa nähdyiksi ja kuulluiksi.*

Kulttuurisensitiivisen työotteen soveltaminen käytännön lastensuojelutyöhön voi tarkoittaa vaikkapa sitä, että ammattilainen lähestyy asiakasta tai perhettä lämpimästi, suhtautuu tähän avoimesti ja kysyy tarkemmin asioista, joita hän ei suoraan ymmärrä. Lastensuojelutyössä on tärkeää lisätä myös lasten osallisuutta kuuntelemalla heitä ja kyselemällä heiltä heidän ajatuksistaan, perhe-elämästään ja kulttuuristaan. Sillä, että työntekijä on aidosti kiinnostunut asiakkaan tai perheen tilanteesta, saattaa olla suuri vaikutus sille, että he kokevat tulleensa nähdyiksi ja kuulluiksi. Selkosuomen ja tulkkien käyttäminen tarvittaessa asiakastapaamisissa ja muussa kommunikaatiossa asiakkaan kanssa lisäävät myös asiakkaan kokemusta siitä, että häntä kuullaan. Kommunikaatiota

voi myös pyrkiä helpottamaan muulla tavoin, kuten käyttämällä apuna kuvia tai muuta materiaalia. Asiakastapaamisiin tulee mahdollisuuksien mukaan varata tavallista enemmän aikaa etenkin silloin, jos asiakas osaa heikosti suomea tai suomalainen palvelujärjestelmä ei ole hänelle tuttu (THL, 2021). Erilaisia vanhemmuuden muotoja tulisi myös tukea esimerkiksi selvittämällä etukäteen, mitä erityispalveluita ja muita toimintoja eri perhemuodoille, kuten vaikkapa yksinhuoltajaperheille, on tarjolla.

Työyhteisöille olisi hyvä tarjota mahdollisuus osallistua seminaareihin ja lisäkoulutuksiin, jotka tarjoavat ammattilaisille valmiuksia eri kulttuureista tulevien kohtaamiseen. Koulutuksia tulisi olla tarjolla myös muille kuin niille, jotka ovat aiheesta erityisen kiinnostuneita ja hakeutuvat koulutuksiin omatoimisesti. Koulutusten ohella myös kokemusasiantuntijat voivat tarjota ammattilaisille tietoa siitä, miten palvelut ja muut käytännöt soveltuvat vastaamaan useamman kulttuurin perheiden tarpeita. •

Lähtökohtia kulttuurisensitiivisyydelle asiakastyössä:

- Kunnioita erilaisuutta
- Huomioi asiakkaan elämänkokemukset ja vahvuudet
- Pohdi oman kulttuuritaustasi merkitystä itsellesi ja asenteisiisi
- Ole avoin ja kärsivällinen
- Ole kiinnostunut eri kulttuureista
- Ole joustava
- Kysy asiakkaalta hänen omista tavoistaan, arvoistaan ja kulttuuristaan oletusten ja yleistysten sijaan
- Rohkaistu kohtaamaan asiakas yksilönä ennemmin kuin tietyn kulttuurin edustajana
- Huomioi yksilölliset tarpeet palveluissa
- Hyödynnä mahdollisuuksien mukaan kulttuuritulkkeja

Lähde: THL

Tulkkaus ja sen haasteet lastensuojelun asiakastyössä

Nora Dadi
Familia ry

Nora Dadi on Familia ry:n vapaaehtoistoiminnan koordinaattori, sosionomiopiskelija ja kahden kulttuurin perheen äiti. Hän on myös kahden kulttuurin kokemusasiantuntija ja lastensuojelupalveluiden entinen asiakas.

Kieli tulee sydämestä; se ilmaisee tunteitamme ja ajatuksiamme. Murteet vaihtelevat alueen mukaan ja se, miten ilmaisemme itseämme, voi vaihdella suuresti riippuen siitä, millaisessa ympäristössä olemme kasvaneet. Kieli on olennainen osa mitä tahansa kulttuuria. Sen avulla yksilöt ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, muodostavat yhteyksiä ja kehittävät ja kokevat yhteisöllisyyden tunnetta. Mitä tapahtuu tilanteissa, jolloin kieltä ei ole, ja kun se puuttuu ja ennestään vaikeissa ja stressaavissa tilanteissa, kuten lapsen hyvinvoinnista huolehtiessa?

Kieli ja tulkit

Ammattilaisten ja monien Familian kyselytutkimukseen (voit lukea tutkimuksesta tarkemmin sivuilta 10-16) osallistuneiden lastensuojelun asiakkaiden mukaan lastensuojelupalveluilla ei ole juurikaan valinnanvaraa sen suhteen, mistä heidän käyttämänsä tulkki tulee. Esimerkiksi persiankielinen Iranista kotoisin oleva vanhempi saattaa saada tulkin Afganistanista, kun taas espanjankielisestä Etelä-Amerikan maasta kotoisin oleva vanhempi voi saada espanjankielisen tulkin Espanjasta. Näissä tilanteissa tulkkaus on usein harhaanjohtavaa, koska toisen maan kielessä käytetyt termit tarkoittavat toisessa maassa jotain muuta. Tämä johtaa väärinkäsityksiin, väärään tietoon sekä ärtymykseen erityisesti tilanteesta huolestuneiden asiakkaiden keskuudessa. Oppaan taustatyönä tekemässämme haastattelussa nousi esiin tarina, jossa irakilaistaustaisella asiakkaalla oli irakilaista arabiaa puhuva tulkki, joka oli kuitenkin kotoisin eri puolilta Irakia kuin asiakas. Asiakas käytti sanoja, jotka suoraan kirjoitetusta arabian kielestä käännettynä tarkoittaisivat *tapettu*, mikä herätti asiakastapaamisessa lastensuojelun työntekijän huolen. Pitkän pohdinnan jälkeen tapaamisessa läsnäolleet ymmärsivät, että termi tarkoitti *rangaistu* tai *maadoitettu* ja että asiakkaalla oli murteessaan hyvin erilaisia sanoja ilmaisemaan sanaa *tappaa*. Esimerkistä näemme helposti, miten samassa maassa käytössä olevilla termeillä voi olla hyvin erilaisia merkityksiä.

Eri maissa voi olla hyvin erilaisia kielikulttuureja: jossakin äänenkäyttö saattaa olla kovaäänistä ja jossakin hiljaisempaa, tai tapa vastata saattaa olla nopea, lyhyt tai laaja. Sanojen käyttö voi olla metaforista. Kaikki nämä tekijät voivat vaikuttaa tulkkaukseen, sillä ammattilaisten kokemuksen mukaan jotkut tulkit voivat kääntää esimerkiksi kaksi minuuttia kestäneen keskustelun vaikkapa 15 sekunnin käännökseksi, jolloin sekä asiakas että työntekijä eivät voi olla varmoja siitä, että keskustelu on käännetty oikein. Kaikki oppaan taustatyön yhteydessä tapaamamme, tulkkien kanssa työskennelleet ammattilaiset eivät olleet tyytyväisiä siihen, kuinka paljon aikaa tulkkaukseen asiakastapaamisissa kului. Kielen ollessa sujuvaa tulkkaukseen kuluu tapaamisajasta neljännes tai korkeintaan kolmannes. Jos väärinkäsityksiä ilmenee, niiden selvittämiseen voi kulua aikaa huomattavasti enemmän, kun tulkkausta tehdään edestakaisin työntekijän, asiakkaan ja tulkin välillä.

Mielenterveys

Suomeen muuttaneet puolisot saattavat kokea tulkkausvaikeuksien vuoksi asiakastapaamisten aikana, että ammattilaiset ja heidän kumppaninsa – jotka puhuvat suomea äidinkielenään tai muuten sujuvasti – jättävät heidät huomiotta ja aliarvioivat heitä. Heistä tulee kuin Muumien näkymätön Ninni, ja niin kutsuttu näkymättömyysoireyhtymä (*engl. (in)visibility syndrome*) saa alkunsa. Kokemuksen seurauksena ei-suomea puhuva puoliso saattaa kokea itsensä vähemmän merkittäväksi vanhempana ja kumppanina, mikä voi pahimmillaan johtaa luovuttamiseen parisuhteessa ja suomalaisen yhteiskunnan osaksi pääsemisessä tai jopa kotimaahan paluuseen.

Kielelliset haasteet ovat semanttisia ongelmia, joita saattaa syntyä, kun sanoja tai ajatuksia käännetään väärin. Ne ovat myös suurimpia esteitä sujuvalle kommunikaatiolle. Puhujien eri äidinkielet ovat yleisimpiä kommunikaatiota heikentäviä tekijöitä, jotka voivat johtaa väärinkäsityksiin ja virheellisiin tulkintoihin ihmisten välillä. Vääränlaisen tulkin käyttäminen voi johtaa myös siihen, että kaikkien samassa tilassa olevien, eri kieliä puhuvien henkilöiden välinen viestintä on puutteellista. Tilanteen aiheuttama turhautuminen voi johtaa aggressiivisuuteen puheessa tai kehonkielessä, erimielisyyksiin ja mahdollisesti jopa väkivaltaisiin tilanteisiin. Asiakas kärsii jo valmiiksi palvelujärjestelmän aiheuttamasta emotionaalisesta stressistä, ja väärinymmärretyksi tuleminen saattaa asettaa hänet vaikeaan tilanteeseen, jossa hänet koetaan aggressiiviseksi pelkästään hänen kokemansa ärtymyksen vuoksi, koska hänen sanomansa on käännetty väärin.

Yleinen huolenaihe, joka nousee esiin keskusteltaessa lastensuojelun asiakkuudesta henkilön tai perheen lähiyhteisön jäsenten kanssa, on häpeän tunne. Esimerkiksi alueen pienelle arabiväestölle tulkin käyttäminen saattaa tarkoittaa, että muu yhteisö saa tietää heidän olevan lastensuojelupalvelujen asiakkaita, jolloin he saattavat kokea tulevansa nöyryytetyiksi. Häpeäkulttuureja on monissa maissa, mutta asiakkaan henkisesti vaikea tilanne on otettava huomioon tulkkia pyydettäessä. Toinen asia, joka saattaa aiheuttaa hämmennystä, on se, että jos lastensuojelun työntekijä kysyy asiakkaalta tulkin kuullen, pitäisikö tulkkia vaihtaa, asiakas saattaa vastata ”ei”, vaikka hän haluaisikin vaihtaa tulkkia, koska monissa kulttuureissa pidetään häpeällisenä kieltäytyä tai hylätä joku, joka on alun perin valittu tiettyyn tehtävään. Pyyntö tulkin vaihtamisesta tulisikin tehdä aina yksityisesti, ilman tulkin läsnäoloa.

> *Pyyntö tulkin vaihtamisesta tulisi tehdä aina yksityisesti, ilman tulkin läsnäoloa.*

Perhe- ja ystävätulkit

Maahanmuuttotaustaisen perheiden lapset toimivat usein tulkkeina vanhemmilleen. Häpeän ja muiden emotionaalisten jännitteiden välttämiseksi vanhemman on turvallisempaa olla ”ripustamatta likapyykkiään naapurin eteen”. Tämä kuitenkin edellyttää, että nuori joutuu keskustelemaan aiheista, jotka voivat olla vaikeita sekä vanhemmille että nuorelle itselleen, mikä vaarantaa sekä lapsen että vanhemman mielenterveyden. Näin tapahtuu kuitenkin usein silloin, kun tulkki on toistuvasti epäonnistunut tulkkaustehtävässään asiakkaan kanssa. Tällaisissa tilanteissa nuori tulkkaa oman suomalaisen byrokratian ja järjestelmän tietämyksensä pohjalta, joka ei välttämättä ole samalla tasolla kuin ammattilaistulkin tietämys.

Joskus taas toisen vanhemman on toimittava tukihenkilönä ja kääntäjänä sen ohella, että hän on jo joutunut käsittelemään omia vaikeita ajatuksiaan ja tunteitaan ja yrittänyt ymmärtää, miten lastensuojelupalvelut toimivat ja mitä toimia ne häneltä vaativat. Tulkkina toimiminen puolisolle kuitenkin edellyttää, että kumppani ei kärsi mielenterveysongelmista ja pystyy tulkkaamaan ja auttamaan ei-suomea äidinkielenään puhuvaa kumppaniaan. Jos kumppani kärsii esimerkiksi ahdistuksesta, käännösten laatu saattaa kärsiä ja ne voivat antaa paljon todellista tilannetta synkemmän kuvan.

Useat Familian kyselytutkimukseen osallistuneet kertoivat saaneensa apua käännöksissä ja tulkkauksissa ystäviltä. Kokemukset tästä olivat sekä hyviä että huonoja. Joskus asiakas sai ystävän tekemän käännöksen vuoksi väärää tietoa palveluista, jolloin avusta oli enemmän haittaa kuin hyötyä. Joskus ystävät saattavat puuttua tilanteeseen kertomalla, mitä tapaamisissa pitäisi ja mitä ei pitäisi sanoa, mikä taas voi olla ristiriidassa lapsen ja vanhemman edun kanssa. *”Eräs ystäväni käski minua olemaan ilmaisematta huoliani. Olin huolissani siitä, että suutun enkä tiedä, mitä tehdä tai sanoa lapselleni. Olin todella epävarma minulla olevista työkaluista, koska kyseessä oli ensimmäinen lapseni”*, totesi yksi vastanneista. Kyse ei ollut siitä, että kyseessä oleva henkilö olisi vaarantanut lapsensa turvallisuuden. Hän sen sijaan epäili kykyjään, koska ei ollut varma, miten toimia. Ystävä pelästytti hänet olemaan etsimättä apua, koska hän ajatteli, etteivät lastensuojeluviranomaiset ymmärtäisi tilannetta ja ottaisivat lapsen huostaan.

Lopuksi

Valitsemalla sopiva tulkki ja huolehtimalla siitä, että vieraskieliselle vanhemmalle esitetään riittävästi kysymyksiä, voidaan varmistua siitä, että hän ymmärtää, mistä keskustellaan. Tämä on ensisijaisen tärkeää siinä, että molemmat vanhemmat kokevat tulleensa asiakastapaamisissa kuulluiksi ja nähdyiksi. Vaihtoehtona voi olla myös tukihenkilö, joka puhuu yksinkertaistettua suomea tai jotain muuta kieltä, jota puhuessaan vanhempi voi tuntea olonsa turvallisemmaksi. Kääntäminen vie aikaa, mikä tarkoittaa, että asiakas saattaa tarvita ylimääräisiä tapaamisia ollakseen tasavertaisessa tilanteessa äidinkieleltään suomea puhuvan kanssa. Tulisi myös varmistua siitä, että molemmat puolisot otetaan mukaan tilanteen käsittelyyn, heidät nähdään tasavertaisina vanhempina ja ajatellaan, että molempien ymmärrys asiasta on yhtä tärkeää.

Kaikessa on vaikeaa onnistua, mutta voimme tehdä parhaamme. Asiantuntijoina voimme pyrkiä selittämään enemmän ja paremmin, puhua hitaammin, tarkkailla kehonkieltä nähdäksemme, onko asiakas tyytyväinen tulkkiin, ja tiedustella hienovaraisesti, haluaisiko asiakas toisen tulkkauksen. Näin varmistamme, ettei kenenkään jo valmiiksi stressaavassa tilanteessa olevan lapsen tai kumppanin tarvitse elää tapahtumia uudelleen kahteen kertaan kääntääkseen ne sille vanhemmalle, joka ei ymmärrä, mistä tapaamisessa puhutaan. •

Lapsen oikeuksien toteutuminen useamman kulttuurin perhehoidossa

Anu Lehtosaari ja Titta Turunen
Perhehoitoliitto ry

Anu Lehtosaari on sosiaalityöntekijä (YTM) ja työskentelee Perhehoitoliitossa lasten ja nuorten perhehoidon kehittämispäällikkönä. Titta Turunen on perhehoitaja ja luokanopettaja (KM). Hän toimii Perhehoitoliiton vapaaehtoistyön koordinaattorina. Anu ja Titta ovat työssään perehtyneet lapsen oikeuksiin monikulttuurisessa perhehoidossa.

Tässä artikkelissa tarkastelemme lastensuojeluntoimeksiantosuhteisessa perhehoitoa tilanteissa, joissa perhehoidon osapuolet ovat kotoisin useammasta eri kulttuurista. Käytämme näistä tilanteista käsitettä monikulttuurinen perhehoito. Lastensuojelun perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämistä sijaisperheessä silloin, kun hän ei voi asua vanhempansa kanssa. Tarkoitamme artikkelissamme lapsella kaikkia alle 18-vuotiaita. Perhehoitajalla puolestaan viitataan ennakkovalmennuksen käynyttä yksityishenkilöä, jolle hyvinvointialue siirtää toimeksiantosopimuksella julkisen hallintotehtävän eli sijoitetun lapsen hoito- ja kasvatustehtävän (Perhehoitolaki 10§, vrt. Perustuslaki 124§ ja Lastensuojelulaki 49§).

Lapsen oikeus kulttuuriin

Perhehoitajat voivat olla keskenään eri etnisistä kulttuureista. Heille on voinut biologisten ja adoptoitujen lastensa kanssa muodostua jo perheenä oma kulttuuri. Perhehoitajien monikulttuurisen taustan lisäksi myös sijoitettu lapsi syntymävanhempineen ja sukuineen voi edustaa useita eri kulttuureja.

Jokaisella meistä on oikeus omaan kulttuuriin. Oikeus omaan kulttuuriin tarkoittaa yhteyttä omaan uskonnolliseen, kulttuuriseen, kielelliseen ja etniseen taustaan (vrt. Lapsen oikeuksien sopimus 20. artikla ja YK:n ihmisoikeuksien julistus 2. artikla). Lapsen oikeus omaan kulttuuriin on sekä lapsen oma oikeus että hänen vanhempiensa oikeus.

Monikulttuurisuus lisää perheessä tarvetta neuvotteluun. Tutkija Carine Cools (2011) ehdottaa viestinnän työkaluksi monikulttuurisille pariskunnille relationaalista dialektiikkaa, jonka varaan ensin rakentuu parisuhteen dynamiikka. Kun nämä merkitysneuvottelut on käyty parisuhteen näkökulmasta, avautuu tila lapsen oikeuksien toteutumiselle, joista täytyy käydä samankaltaista neuvottelua.

Oikeus omaan kulttuuriin nähdään sekä valinnanvapautena että osana yksilön identiteettiä. Lapsen kulttuuri-identiteetin tukeminen on vanhempien tehtävä. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset eivät velvoita suoraan vanhempia, vaan valtion tehtävänä on varmistaa lapsen oikeuksien sopimuksen toteutuminen lainsäädännössämme (Lapsen oikeuksien sopimus, 4 artikla). Perustuslakimme säätää jokaisen oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin (Perustuslaki 17 §).

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan kulttuuritaustaan on kiinnitettävä huomiota myös, jos lapsi ei voi asua vanhempiensa kanssa (Lapsen oikeuksien sopimus, 20 artikla). Perhehoitoon sijoitetun lapsen oikeutta omaan kulttuuriin täydentää lastensuojelulaki. Sen mukaan lapsen etu on ensisijainen ja sitä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut turvaavat lapselle kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen esimerkiksi jo sijaishuoltopaikkaa valitessa (Lastensuojelulaki 4§, 50§, 61a§).

Monikulttuurinen kasvatus perhehoidossa

Perhehoidossa ”koko kylä kasvattaa” sijoitettua lasta, sillä vastuu hoito- ja kasvatustehtävästä jakaantuu huoltajalle, lapsen asioita vastaavan sosiaalityöntekijälle sekä perhehoitajalle. Yhteistyötä koordinoi sosiaalityöntekijä.

Kaikenikäisillä lapsilla on oikeus saada tietoa heitä koskevista asioista, kuten suunnitelmista, päätöksistä, toimenpiteistä ja näiden perusteluista. Lapsella on oikeus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin – ja oikeus olla vaikuttamatta. Perhehoitajan tärkein tehtävä on kiintymykseen houkutteleva hoivaava suhde sijoitettuun lapseen osana arjen vanhemmuuden huolenpitotehtävää. Tehtävä sisältää arkipäivän päätöksenteon.

Perhehoitoperheen vanhempien lähtömaiden kasvatuskulttuureissa, tavoissa pitää huolta ja kasvattaa lapsia voi olla suuriakin kulttuurisia eroja. Kulttuuristen erojen lisäksi on hyvä tunnistaa myös omien elämänkokemusten ja kasvatuksen vaikutukset tapaan toimia lasten kanssa.

”Minun on ollut sopeutumista siihen, että kumppanin lähtömaan kulttuurissa käydään todella pitkiä keskusteluja arkisten asioiden ympärillä ennen päätöksentekoa. Itse suomalaisena etenisin nopeammin sanoista tekoihin ja ideoista päätöksiin. Olemme yrittäneet löytää tässä kultaisen keskitien, jossa kumpikin meistä saa kokemuksen siitä, että päätöksen tekemistä on pohjustettu riittävästi.” **– Perhehoitaja**

Erilaiset arvot ja kasvatuskulttuuri voivat konkretisoitua perheen ensimmäisen lapsen myötä. Jos perheen ensimmäinen lapsi on sijoitettu, kannattaa näkemyksiin kasvatuksesta erityisesti pureutua perhehoitajien ennakkovalmennuksessa.

”Perheessämme käydään vieläkin keskusteluja siitä, millaisiin paikkoihin lapset voivat Suomessa mennä itsenäisesti ja mihin heidät pitää aikuisen toimesta viedä.”
– Perhehoitaja

Huostaanotettuna sijoitetun lapsen asiassa oikeus tehdä päätöksiä jakaantuu muun

kuin arkipäivän päätöksenteon osalta huoltajien ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kesken riippuen huostaanoton tarkoituksesta ja sen toteuttamisesta. Avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetun lapsen asioista päättää aina hänen huoltajansa.

Huostaanotetun lapsen huoltajalla on aina oikeus sanoa mielipiteensä lasta koskevista tärkeistä asioista. Hänellä on oikeus päättää lapsen nimestä, uskontokunnasta ja kansallisuudesta sekä lapsen omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevista asioista. Huoltajalla on oikeus ajaa lapsen oikeudellista etua ja nostaa kanteita. Huoltaja päättää myös lapsen esiintymisestä tunnistettavasti tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa.

Vähintä mitä lapsen tulee saada kokea, on tunne siitä, että hänet ja hänen ajatuksensa, ideansa, tunteensa ja näkökulmansa on otettu huomioon. Tälle kokemukselle rakentuu luottamus omasta toimijuudesta sekä myös kuulumisesta arvokkaana yksilönä porukkaan (Tulensalo ym., 2021.). Aina tilanteet eivät ole kuitenkaan yksiselitteisiä.

”Huoltaja toivoi uskontoonsa liittyen sianlihatonta ruokavaliota lapselleen. Perheenä me muut kuitenkin söimme omat makkaramme perheemme grilli-illoissa. Meillä asuessaan lapsi alkoi pohtia voisiko hänkin voisi syödä perheemme kanssa makkaraa. Keskusteluissa lapsen kanssa avasimme hänelle tilannetta sen verran kuin osasimme. Sovimme, että jutellaan hänen huoltajansa kanssa asiasta. Nähtäväksi jää, antaako huoltaja luvan lapselle ruokaan, jota hän haluaa muun perheen kanssa yhdessä syödä, mutta jonka syntymäperheen uskonto kieltää”. **– Perhehoitaja**

Lapsen kulttuuriin liittyviä oikeuksia voi ymmärtää ottamalla huomioon lapsi osana suhteiden verkostoaan. Lapsi kasvaa suhteissa perheeseensä ja muihin ihmisiin.

”Keskiafrikkalaisen biologisen isän perhe on tärkeä sijoitetulle lapsellemme. Lapsi vierailee perheessä melko usein. Minua askarruttaa kieliasia lapsen oikeuden näkökulmasta. Lapsi ei ymmärrä eikä halua puhua swahilia, mutta hän jää vierailuilla usein perheen keskustelujen ulkopuolelle. Lapsella on kielellinen erityisvaikeus ja englannin kielen oppiminenkin on hänelle koulussa vaikeaa. Hän on kuitenkin verbaalinen ja sosiaalinen. Pohdin sitä, tulisiko minun pyrkiä tukemaan swahilin kehittymistä vastoin hänen tahtoaan ja tuottaa hänelle nyt kokemuksia positiivisista tilanteista, jossa swahilia käytetään. Sitten vanhempana hän voisi ehkä ymmärtää kielen merkityksen ja arvon ja hänellä olisi ainakin mahdollisuus valita se elämäänsä.” **– Perhehoitaja**

Sosiaaliviranomainen päättää huostaanotettuna sijoitetun lapsen olinpaikasta, hoidosta ja kasvatuksesta, opetuksesta, terveydenhuollosta sekä valvonnasta ja muusta huolenpidosta. Sosiaalityöntekijä hakee lapselle hänen tarvitsemansa etuudet ja palvelut. Sosiaaliviranomainen myös valvoo, että perhehoito vastaa lapsen tarpeita. Keskeistä onnistuneessa perhehoidossa on yhteistyö lapsen, hänen vanhempiensa, huoltajan sekä perhehoitajan välillä.

Kulttuuriin liittyvää kysymystä pohdittaessa on arvioitava asian merkityksellisyyttä kyseiselle lapselle, tässä ajankohdassa ja elämäntilanteessa. Lapsen oma osallisuus on välttämätöntä, sillä muutoin voimme vain arvailla lapsen ihmis-

> ***Keskeistä onnistuneessa perhehoidossa on yhteistyö lapsen, hänen vanhempiensa, huoltajan sekä perhehoitajan välillä.***

suhteiden ja kulttuuritaustan merkityksiä hänelle itselleen.

”Viime vuonna lapsi tuli avaamaan ovea kongolaisessa mekossa. Tänä vuonna mekot olivat siirtyneet koristeeksi seinälle.”
– Sosiaalityöntekijä

Sosiaalityöntekijä tarvitsee tietoa monikulttuurisen perhe-elämän erityispiirteistä ja kulttuurista. Tietoakin arvokkaampaa voi olla taito kysyä ja kuunnella, asettua ratkaisijan tehtävän tuomasta positiosta huolimatta ”ei-tietämisen” tilaan ja kuunnella ihmistä oman elämänsä asiantuntijana yhteistä ymmärrystä tavoiteltaessa.

”Hain lapselle ruotsinkielisen tukihenkilön kielen vuoksi, vaikkei hänellä ollut perinteistä tukihenkilön tarvetta. Lapsi koki itsensä sukunsa luona ulkopuoliseksi, koska ei ymmärtänyt kaikkea ja puhui ruotsia hitaasti. Suku oli kuitenkin merkittävä sijoituksen tuki.” **– Sosiaalityöntekijä**

Ohittamisen ja kulttuuristamisen vastavoimana kulttuurinen kompetenssi

Perhehoitoperheen jäsenten kulttuuriin liittyviä oikeuksia on mahdollista ymmärtää, kun kysymyksiä tarkastellaan yhdessä heidän kanssaan, huomioiden perheenjäsenen ja hänen läheistensä väliset suhteet. Kulttuurin merkitystä lapselle tai aikuiselle voi ymmärtää vain vuorovaikutuksessa hänen kanssaan.

Ohittamisen ja kulttuuristamisen käsitteiden tunnistaminen saattaa auttaa meitä arvioidessamme perhehoitoperheen kanssa kulttuurisiin oikeuksin liittyviä arjen kysymyksiä. Ohittaminen on kulttuuriin liittyvän tiedon suodattamista, jolloin emme ymmärrä aikuisen tai lapsen tilannetta kokonaisvaltaisesti. Saatamme jättää kulttuuriin liittyvät asiat kokonaan huomiotta, jos asiat tuntuvat vierailta tai vaikeilta (Mustasaari, 2020). Kulttuuristaminen puolestaan tarkoittaa kaiken tulkitsemista kulttuurin kautta. Ajattelua ohjaa käsitys kulttuurista pysyvänä ja yleismaailmallisesti samoin ymmärrettynä asiana. Käytännön tekoina kulttuuristaminen voi siis olla vaikkapa listoja siitä, mitä ruokia muslimit saavat syödä ja mitä ei (Mustasaari, 2020).

Ohittamisen ja kulttuuristamisen ennaltaehkäisemiseksi tarvitsemme neuvottelevaa ja kulttuuritietoista vuorovaikutusosaamista. Henna Joutselainen (2012) havaitsi pro gradussaan, että vanhempien kulttuurienvälinen kompetenssi oli sidoksissa kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen liittyvään kokemukseen ja koulutukseen. Kulttuureihin liittyvien tekijöiden tiedostaminen ja ymmärtäminen lisäävät valmiuksia kehittää kulttuurienvälistä osaamista (Joutselainen, 2012). Ilse Niekan (2020) tutkimusaineistossa maahanmuuttajataustaisen sijoitetun lapsen ympärillä näkyvät ilmiöt suhteessa omaan lähtökulttuuriin saattoivat olla hyvin erilaisia eri tilanteissa.

Joskus syntymävanhempien kielteiset asenteet omaa kotimaataan kohtaan vaikeuttavat myös perhehoitajien kykyä ylläpitää positiivisia mielikuvia lapsen lähtökulttuurista perhehoitoperheissä. Joskus lapsen omat kokemukset kotimaasta ja sen kulttuurista voivat olla traumaattisia. Myös tiedotusvälineet saattavat ylläpitävät negatiivista kuvaa lapsen lähtökulttuurista. Tällöin oman kulttuurin arvostaminen voi olla vaikeaa. Joskus asenne omaa lähtökulttuuria kohtaan voi olla ylistävä, ja lapsen suomalaistuminen pelottaa joko lasta itseään, syntymävanhempaa tai koko biologista perhettä. Joskus taas lapsen mahdollisimman pikaista suomalaistumista jopa toivotaan, ja koko mennyt elämä halutaan unohtaa (Niekka, 2020). Nämä esimerkit vahvistavat kulttuurisensitiivisyyden, avoimuuden ja dialogisuuden tärkeyttä monikulttuuristen perheiden merkitysneuvotteluissa.

Lopuksi

Lapsen oikeudet monikulttuurisessa perhehoitoperheessä saavat tilaa toteutua vain vahvan vuorovaikutuksen ja viestinnän välityksellä, sillä perheenjäsenten erilaisten kulttuuristen ilmiöiden muodot näyttäytyvät perheissä jatkuvina muutostiloina. Perheiden monimuotoistuessa tarvitsemme lisää eri tavoin monikulttuurisia perhehoitoperheitä. Kahden kulttuurin perheillä on usein paljon vahvuuksia monikulttuuriseen sijaisvanhemmuuteen (Niekka, 2020). Perhehoitoperheiden tukea ja ohjausta monikulttuuristen ilmiöiden äärellä on vahvistettava, jotta voisimme mahdollistaa perhe-elämän yhä useammalle sijaishuoltopaikkaa tarvitsevalle lapselle. •

Kaksi- ja monikieliset lapset lastensuojelun asiakkaina

Mohamed Ali
Familia ry

Kirjoittaja työskentelee Familia ry:n Belingual-hankkeen asiantuntijana. Belingual-hanke organisoi kielikerhotoimintaa monikielisille kahden kulttuurin alle kouluikäisille lapsille sekä tuottaa koulutusmateriaaleja ja järjestää koulutuksia monikielisyydestä perheille ja ammattilaisille.

Kaksi- ja monikielisten lastensuojelun asiakkaiden ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten kokemuksia on tutkittu Suomessa melko vähän. Monimuotoiset- ja kulttuuriset lapset ja perheet alkavat kuitenkin olla entistä näkyvämpi osa yhteiskuntaamme, joten heidän kokemuksiaan lastensuojelutyöstä ja siihen liittyvistä prosesseista olisi syytä tutkia tarkemmin. Tutkimuksista saatava tieto loisi hyvän perustan sille, että lastensuojelun ammattilaisten työ helpottuisi ja työn vaikuttavuus lisääntyisi. Haluan tällä kirjoituksella muistuttaa kaksi- ja monikielisten lasten taustan ymmärtämisen tärkeydestä sekä peräänkuuluttaa representaation roolia lastensuojelutyössä.

Tilastoja tarkasteltaessa on selkeästi nähtävissä, että vieraskielisten lastensuojelun asiakkaiden, usein nimenomaan kaksi- ja monikielisten lasten, osuus on kasvanut viime vuosina. Kasvu näkyy erityisesti pääkaupunkiseudulla. Mediassa on ollut esimerkiksi esillä suomalaisvenäläisten perheiden huoltajuuskiistat, lasten huostaanotot, sekä muut kaksi- ja monikielisiin perheisiin liittyvät riskitekijät, jotka saattavat johtaa lastensuojelun asiakkuuteen. Meneillään oleva keskustelu ”jengiytymisestä” liittyy myös vahvasti aiheeseen.

Lastensuojelulaissa säädetään erikseen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisesta osana lastensuojelutyötä ja lapsen edun toteutumista. Lakimme siis huomioi kaksi- ja monikielisten lasten kohdalla ryhmiin liittyvät erityistarpeet. Kulttuurisesti monimuotoisessa perheessä saattaa esiintyä haasteita luoda ympäristö, jossa lapsen identiteetti ja itsetuntemus kehittyy myönteisellä ja rakentavalla tavalla. Vähemmistötaustasta tulevat lapset ja nuoret kokevat usein ristiriitaisia tunteita kotikulttuuriensa ja -kieliensä ja valtakulttuurin ja -kielen välillä,

ja heidän saattaa olla vaikeampi löytää paikkaansa tai kokea osallisuutta yhteiskunnassa ja muissa yhteisöissään. Juuri tämä oman identiteetin muodostamisen kanssa käytävä, usein vaikeakin matka – ja oman perheen mahdollinen ymmärtämättömyys tätä matkaa kohtaan – on yksi niistä riskitekijöistä, joka voi hyvinkin johtaa paitsi lastensuojelun asiakkuuteen, viimeisenä keinona jopa huostaanottoon tai sijoitukseen.

Monimuotoisuus on tullut jäädäkseen

Kaksi- ja monikielisten perheiden vanhemmat ovat usein huolissaan siitä, että lastensuojelun asiakkuus johtaa perheen kulttuuri-identiteetin menetykseen. Esimerkiksi muslimiperheen kohdalla pelko saattaa liittyä uskonnon katoamiseen lapsen elämästä. Tämä saattaa aiheuttaa perheille voimakkaitakin häpeän tunteita. Kulttuurisensitiivisellä osaamisella on vahva rooli lastensuojelutyössä, ja esimerkiksi sosiaalityöntekijän tehtävänä on löytää tie kulttuurien ja kielten kohtaamisen käytännön vaikeuksien yli, päästen näin käsittelemään lapsen ja perheen huolia mahdollisimman suoraviivaisesti.

Lastensuojelutyö kaksi- ja monikielisten ja vähemmistökulttuureista tulevien perheiden kanssa on työskentelykenttänä hyvin erilainen kuin valtaväestön kohdalla. Asiakaskunnan monimuotoistuminen vaatii lastensuojelun asiantuntijoilta lisäresursseja, syvempää ymmärrystä esimerkiksi kaksi- ja monikielisyydestä sekä erilaisuuden tunnustamista ja hyväksymistä. On erityisen tärkeää, että tämän kriittisen työn ympärille rakennetaan monimuotoisempaa ja monikielisempää työyhteisöä, varataan enemmän resursseja ja tarjotaan tutkittua tietoa, jota ammattilaiset voivat hyödyntää käytännön työssään.

Representaation voima

Representaatiolla eli ihmisten eri ominaisuuksien ja identiteettien näkyvillä olemisella, on merkitystä lastensuojelutyössä. Suomi tarvitsee enemmän kaksi- ja monikielisiä perheitä sijaisvanhemmiksi, sosiaalityöntekijöiksi ja lastensuojelualan asiantuntijoiksi. Yksipuolisuus luo minkä tahansa ihmisryhmän kohdalla automaattisesti ennakkoluuloja, jotka vaikuttavat siihen, miten ryhmän jäseniä kohdellaan. Lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden kohdalla tämä yksipuolisuus voi olla erityisen haitallista tai jopa vaarallista, koska se voi johtaa siihen, että kahden tai useamman kulttuurin lapset tuntevat itsensä syrjäytetyiksi ja väärinymmärretyiksi. Maailmassa, joka on muuttumassa yhä monikulttuurisemmaksi, on tärkeää kuvata monimuotoisuutta myönteisessä valossa. Esittämällä vain yhden puolen tarinasta vaarana on väärien stereotypioiden ja ennakkoluulojen ylläpitäminen. On elintärkeää muistaa, että maailmassa on monenlaisia ihmisiä ja että meitä kaikkia on kohdeltava kunnioittavasti. Vain ymmärtämällä aidosti muita kulttuureja voimme olla mukana rakentamassa oikeudenmukaisempaa ja tasapuolisempaa maailmaa.

Representaation ja kulttuurisensitiivisyyden puute voi lisätä lasten jo valmiiksi tuntemaa ahdistusta ja pelkoa lastensuojelun piiriin joutumisesta. Lapsen tai nuoren voi olla entistä vaikeampaa löytää paikkaansa, jos hänet sijoitetaan täysin erilaiseen yhteisöön, olivat siinä olevat ihmiset kuinka hyväntahtoisia ja asiantuntevia tahansa. On täysin luonnollista, että esimerkiksi vieraaseen perheeseen sijoitettu lapsi kaipaa oman kotinsa perinteitä ja rituaaleja. Sopeutumista voidaan helpottaa, kun lapset sijoitetaan perheisiin, jotka kuuluvat samaan kulttuuriseen ja mahdollisesti uskonnolliseen ryhmään kuin he itse.

Niiden lasten kohdalla, jotka otetaan huostaan laitoksiin tai sijoitetaan perheisiin, representaatiolla on erityisen vahva merkitys. Yhdysvaltalainen lastenoikeusaktivisti Marian Wright Edelman on osuvasti sanonut: "*You can't be what you can't see*", eli et voi olla sitä, mitä et näe. Kaksi- ja monikulttuuristen lasten ja nuorten on pystyttävä näkemään itsensä kaltaisia ja näköisiä ihmisiä perheissä, joihin heidät sijoitetaan, laitoksissa, joihin heidät asutetaan sekä niissä työntekijöissä, joiden kanssa he asioivat. Representaatio tarjoaa lapsille samanhenkisen ja kannustavan ympäristön, joka kunnioittaa heidän kulttuuriaan ja kotikieltään. Representaation kautta lapsi voi myös nähdä ja kuvitella itselleen erilaisia tulevaisuuspolkuja; sellaisia, joissa hän on yhteiskunnan täysivaltainen jäsen, kokee osallisuuden tunteita ja uskoo omiin mahdollisuuksiinsa elää hyvä ja merkityksellinen elämä. •

Mohamed Ali

Mohamed Ali

Puoliso sosiaaliohjaajana

Nora Repo-Saeed
Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry

Kirjoittaja on uskontotieteen dosentti Itä-Suomen yliopistossa ja sosionomi (AMK)-diakoni. Hän työskentelee sosiaaliohjaajana Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:ssä.

Suomalaisessa yhteiskunnassa ulkomaalaisen kumppanin kanssa eläminen edellyttää puolisoilta monenlaisia hallinnollisia ja muita ponnisteluja yhteisen arjen mahdollistamiseksi. Tilanteen laajempi viitekehys voi olla sosiaali- ja terveysalan ammattilaisellekin vaikea hahmottaa. Perheen tukitoimia suunniteltaessa ja niistä päätettäessä olisi hyvä huomioida, että tukea tarvitsevat kaikki sen jäsenet.

Käsittelen tässä artikkelissa usean kulttuurin perheen arkea Suomeen jo integroituneen puolison näkökulmasta, joka ei useinkaan ole tarkastelun keskiössä. Puolison kokemukset jäävät monesti varjoon, vaikka pariskunta huomioidaan esimerkiksi juridisesti ja verotuksellisesti yhtenä yksikkönä. Havaintoni perustuvat monivuotiseen kokemukseen sosiaaliohjauksesta ja diakoniatyöstä ulkomaalaisten asiakkaiden kanssa. Viitteissä tarjoan lukijalle mahdollisuuden perehtyä esiintuomiini seikkoihin lisää. Valittu perspektiivi avaa parisuhteen dynamiikkaan vaikuttavia seikkoja ja niiden syy-seuraussuhteita. Parisuhde toimii usein kontekstina perheenperustamiselle ja se on näin ollen lastensuojeluun liittyvien kysymysten perusmaastoa. Tilastollisesti Suomessa ulkomaalaisen ja suomalaisen välille solmittu liitto päättyy useammin eroon kuin kahden suomalaisen välinen liitto. Eronneisuus on kuitenkin prosentuaalisesti laskenut viimeisten vuosikymmenten aikana. (Tilastokeskus, 2022.)

Yhdessä eläminen edellyttää oleskeluoikeutta

Se, että vaaditaanko perhesiteeseen perustuvan oleskeluluvan saamiseksi avioitumista, riippuu hyvin pitkälle oleskelulupaa Suomeen hakevan ulkomaalaisen kansalaisuudesta. Ulkomaalaisen kanssa avioituva Suomen kansalainen tai Suomessa vakituisesti asuva ei välttämättä saa valita paikkaa tai aikaa, jolloin vihkiminen suoritetaan, jos avioituminen on ainoa vaihtoehto oleskeluluvan hakemiselle (Migri, 2022g). Vihkiminen voi tarkoittaa avioitumista toisen puolison lähtömaassa tai Suomen edustustossa jossain kolmannessa valtiossa, jolloin kaikkia itselle tärkeitä ihmisiä voi olla vaikeaa tai mahdotonta kutsua paikalle. Jotta yhdessä elämisen mahdollistavaa oleskelulupaa voi hakea, avioituminen voi tapahtua kiireessä eikä sen järjestelyihin ja yksityiskohtiin voi keskittyä tai itse liittoon astumisesta rentoutuneesti nauttia. Avioliiton solmiminen ja oleskeluluvan hakeminen myös usein edellyttää erilaisten papereiden hankkimista, käännättämistä ja laillistamista sekä matkustamista tunnistautumaan Suomen edustustoon, mikä voi kokonaisuudessaan olla huomattavan kallis prosessi.

> *Perheen tukitoimia suunniteltaessa ja niistä päätettäessä olisi hyvä huomioida, että tukea tarvitsevat kaikki sen jäsenet.*

Oleskelulupahakemuksen vireyttämisen jälkeen on tiedossa kuukausia pitkä odottelu, joka voi päättyä myös kielteiseen päätökseen. Pahimmassa tapauksessa kielteinen oleskelulupapäätös voi johtaa viranomaisen aloittamaan keskusteluun lumeavioliitosta, kehotuksiin vanhemmuuden hoitamisesta etäyhteydellä ja asian joskus jopa vuosia vievään jatkokäsittelyyn hallinto-oikeudessa (Aamulehti, 2022; Asianajajaliitto, 2019). Jos perheenkokoaja on Suomen kansalainen, perheenyhdistäminen ei edellytä tiettyä tulotasoa, mutta muille perheenkokoajille saatetaan asettaa tuloedellytys oleskeluluvan myöntämiseksi. Toimeentuloedellytys on verrattain korkea varsinkin silloin, jos perheeseen kuuluu useampi jäsen (Migri, 2022c, 2022d, 2022e).

Jos toimeentuloedellytys on asetettu perheenyhdistämisen mahdollistamiseksi, paineet kohdistuvat erityisesti siihen puolisoon, jonka tuloihin perustuen perheenyhdistämistä on haettu. Tämä tarkoittaa sitä, että työpaikkaa ei missään olosuhteissa saisi menettää, ja että yhdestä työstä luovuttaessa olisi suoraan siirryttävä toiseen. Myös työnteko-oikeutta voidaan rajata oleskelulupakohtaisesti, joten mikä tahansa uusi työpaikka ei välttämättä käy.

Puolison saavuttua Suomeen hän on siis alisteisessa asemassa kumppaniinsa nähden. Lähtökohtaisesti perheenkokoaja on maahan saapuneesta elatusvelvollinen, ja hänen tulonsa vaikuttavat suoraan oleskeluluvan saaneelle myönnettyihin tukiin ja etuuksiin (Minilex, 2022). Esimerkiksi asumisen tukien saaminen voi olla vaikeaa, jos toisella puolisolla on kokoaikainen työ (Eduskunta, 2021.) Puolison tulot voivat myös vaikuttaa oleskeluluvan jatkohakemuksen menestymiseen. Tämä heijastuu maahan saapuneen puolison itsemääräämisoikeuteen ja luo puolisoiden välille riippuvuussuhteen, jonka puolisot voivat kokea puolin ja toisin epäoikeudenmukaiseksi ja vaikeaksi. Työllistyminen paikallista kieltä puhumattomana voi varsinkin aluksi olla hyvin haastavaa, ja suomalaiset tavat hakea töitä saattavat olla vieraita. (Kotoutuminen.fi, 2022.) Apua ei juuri ole tarjolla, sillä työpaikan löytäminen edellyttää usein kymmenien tai satojen hakemusten lähettämistä työnantajille. Usein erilaisiin sähköisiin järjestelmiin jätettävien hakemusten, joiden kaikki tekstit ovat suomeksi tai ruotsiksi ei onnistu ilman, että siinä avustaa paikallista kieltä hallitseva henkilö eli useimmissa tapauksissa puoliso. (Duunitori, 2022.)

Myös viranomaisasiointi voi näyttäytyä hyvin vaikeana (Euro & Talous, 2021; Oikeusministeriö, 2021; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL], 2021.) Asiointi tapahtuu Suomessa yhä enenevässä määrin kirjallisesti, usein verkossa, tai se tulee hoitaa puhelimessa. Jos henkilön kielitaito ei ole täydellinen, nämä menettelyt ovat syrjäyttäviä ja marginalisoivia ja edellyttävät usein moninkertaista vaivannäköä, jotta asia saadaan hoidettua. Kasvokkain asioidessa olisi mahdollisuus esimerkiksi piirtää paperille, käyttää käännösohjelmia tai kuvia asioinnissa tai näyttää selkeyttäviä elementtejä asiakaspalvelijalle älypuhelimesta, jos omistaa sellaisen. Digitaitojen hallinta ei myöskään ole itsestäänselvyys, eikä jatkuvasti muuttuvien sähköisten järjestelmien perässä pysyminen välttämättä ole helppoa (Yle, 2022; Sininauhaliitto, 2019; Fingo, 2021). Lisäksi viranomaisten hallinnolliset prosessit kuten esimerkiksi ulkomaalaisen rekisteröiminen asukkaaksi kuntaan saattaa kestää kuukausia ja tällä saattaa olla toimijuutta rajaavia seurauksia. Esimerkiksi pankkitiliä ei voi avata ennen kuin väestötietojärjestelmään on merkitty voimassa oleva osoite. Näin ollen voidaan helposti joutua tilanteeseen, jossa puoliso kokee alemmuutta ja toimijuutensa rajautumista hyvin pieneen piiriin. Järjestelmä ikään kuin infantilisoi ihmisen toisen ihmisen huollettavaksi.

Jatkuvaa huolta arjessa

Puolisoiden ollessa kotoisin eri maista, huoli oleskeluluvan jatkosta on osa perheen arkea. Oleskeluluvan myöntämiseen vaikuttavat esimerkiksi niin kutsutut nuhteettomuusedellytykset ja

se, kuinka paljon maassa asunut on tukeutunut etuusjärjestelmään (Helsingin sanomat, 2022; Yle, 2022; Demokraatti, 2020). Autoiluun liittyy aivan erityisiä pelkoja, koska se saattaa merkitä kanssakäymistä poliisin kanssa. Pienestäkin liikenteessä tehdystä virheestä annettavat sakot voivat suoraan muodostaa ongelman oleskeluluvan myöntämiselle. Maahanmuuttoviraston vaatimukset koskien hakijan nuhteettomuutta eivät ole laissa kaikilta osiltaan tarkasti määriteltyjä, mutta niitä sovelletaan monesti ehdottomina käyttämättä kokonaisharkintaa, joka mahdollistaisi inhimillisten seikkojen huomioimisen oleskelulupapäätöstä tehtäessä (Migri, 2022a, 2022b, 2022f; Korkein hallinto-oikeus [KHO], 2020). Tätä menettelyä ei tähän mennessä ole kyseenalaistanut mikään instituutio riittävästi, niin, että kokonaisharkintaa olisi pakko soveltaa aina oleskelulupapäätöstä valmisteltaessa.

Viranomaisasiointi kaikkinensa voi tuntua upottavalta suolta, koska pienistä lomakkeen täytössä tehdyistä virheistä tai epäselvyyksistä puhelimessa saatetaan rangaista eväämällä etuus tai vaatimalla asioimista monimutkaistavia lisäselvityksiä. Muualta maahan muuttaneen on erittäin vaikea selvitä tällaisista tilanteista yksin. Tukea lomakkeiden täyttämiseen, asioiden ja instituutioiden roolien ja menettelyiden ymmärtämiseen ei juuri ole tarjolla. Sen sijaan jopa suomen kielen opetusta voidaan olla sysäämässä puolison harteille, sen lisäksi mitä hän jo ennestään tekee perheen arjen mahdollistamiseksi. Ulkomaalaiseen asiakkaaseen saatetaan myös suhtautua epäilevästi, hänen antamaansa selvitystä omasta tilanteestaan voidaan pitää vähemmän luotettavana kuin suomalaisen. Palvelujärjestelmän monimutkaisuus korostuu usein silloin, kun kyseessä on ulkomaalainen asiakas. Jo Suomessa vakituisesti asuvalle voi olla uuvuttavaa ja vaikeaa hahmottaa eri järjestelmiä ja palveluita ja niiden välisiä suhteita. (Jyväskylän yliopisto, 2020; Pitkänen, 2022.) Silloin kun asiakas ei puhu paikallista kieltä, järjestelmän sekavuus piirtyy esiin erityisen voimakkaana.

Ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi edellyttää toimivia sosiaalisia suhteita (Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö [YHTS], 2022; Vahtera & Uutela, 1994). Suomessa ystävyyssuhteiden luominen on monesti haastavaa, ja sosiaalinen kanssakäyminen julkisissa yhteyksissä usein erittäin typistettyä. Se, että puolison perhe voisi vierailla Suomessa, tukisi hänen hyvinvointiaan. Viisumien hakeminen voi kuitenkin olla hyvin vaikeaa, ja edellyttää matkustelua toiseen maahan tai kohtuutonta paperityötä, todistelua ja varoja (Ulkoministeriö, 2022). Tässäkin ulkomaalainen puoliso on alisteisessa asemassa. Avioliitto tai yhdessä eläminen ei myöskään automaattisesti tarkoita sitä, että molempien puolisoiden perheet hyväksyvät asian. Tällä voi olla suuri merkitys maahan saapuneen puolison mahdollisuuksiin luoda Suomessa verkostoja, oppia kieltä ja esimerkiksi työllistyä.

Oman perheen tukeminen lähtömaassa voi myös olla vaikeaa ja kallista. Varojen lähettäminen perheenjäsenille ei välttämättä onnistu turvallisesti pankin kautta, ja se voi johtaa pankin esittämiin syytöksiin terrorismin tukemisesta ja rahanpesusta. Tämä pakottaa käyttämään turvattomampia ja kalliimpia keinoja varojen siirtämiseksi. Lisäksi ulkomaalaisen mahdollisuudet joutua

huijatuksi ovat merkittävät, kun erilaisia sopimuksia tarjotaan soittelemalla tai älylaitteisiin ja sähköpostiin lähetettyjen linkkien välityksellä. Ulkomaalaisen puolison kanssa eläminen Suomessa tarkoittaakin usein jatkuvaa edunvalvontaa. Esimerkiksi sen tarkistamista, onko puoliso saanut samanlaisen pankkitilin ja oikeudet sen käyttöön kuin suomalainen saisi, ymmärrettiinkö häntä todella viranomaisasioinnissa ja onko solmittu sopimus sellainen, ettei siihen liity hyväksikäyttöä. Jotta tässä viidakossa voisi menestyä, puolison on usein jatkuvasti oltava valmiina ottamaan vastaan milloin minkäkinlainen tilanne ja kriisi, etsiä loputtomasti lisätietoja ja ennen kaikkea kaikkina aikoina puolustaa rakasta ihmistä.

”Mistä sä ihan oikeasti olet kotoisin”

Suomalaisuus ja suomalainen identiteetti kytketään vahvasti tietynlaiseen etnisyyteen, alkuperään, ulkonäköön ja kielitaitoon (esim. Jäske ym., 2022; Keskinen ym., 2021; Lepola, 2000). Näin ollen eri maista kotoisin oleviin ihmisiin suhtaudutaan monesti eri tavoin riippuen siitä, miten paljon ulkomaalainen poikkeaa suomalaiseksi oletetusta (Oikeusministeriö, 2021). Monen rasismia ja syrjintää kokemattoman on vaikea ymmärtää, kuinka raskasta on erottua joukosta fyysisten piirteidensä tai puhumansa kielen perusteella niin sanotuksi oletetuksi ei-suomalaiseksi ja että joutuu jatkuvasti oletusten kohteeksi. On uuvuttavaa joutua kertomaan uudelleen ja uudelleen mistä on kotoisin, oikeuttamaan maassa oleskeluaan tai puolustautumaan muita mikroaggressioita vastaan (Yle, 2020). Ihmisten on usein kovin vaikea ymmärtää, ettei toisen ihmisen oletetun erilaisen alkuperän puheeksi ottaminen tutustumisen alkumetreillä ole neutraali tapa aloittaa keskustelua. Vuorovaikutustilanteissa näkyy helposti myös se, että maahanmuuttoa tarkastellaan ainoastaan puhtaan taloudellisena ilmiönä (Avonius & Kestilä-Kekkonen, 2018). Jos olet saapunut maahan turvapaikanhakijana, olet vähemmän toivottu kuin silloin, jos olet maassa perheenjäsenen statuksella. Tämän tapaiseen ajatteluun vaikuttaa valtavirtainen ja julkinen tapa puhua maahanmuutosta, jossa se merkitsee ensisijaisesti taloudellista kysymystä ja taakkaa sen sijaan, että kyse olisi ihmisten perustavaa laatua olevista oikeuksista liikkua paikasta toiseen, tavoitella paremmin palkattua työtä tai oikeudesta perhe-elämään.

Ei-suomalaisuus voi johtaa puolison monenlaisiin ulossulkemisen kokemuksiin työpaikoilla, oppilaitoksissa tai opiskelijahauissa (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019; Saukkonen 2021; Hagman, 2020). Ulossulkeminen voi johtua monista syistä: siihen voi liittyä esimerkiksi kielellisiä, uskonnollisia, poliittisiin mielipiteisiin, ihonväriin, sukupuoleen tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin kytkeytyviä elementtejä. Paikallisen kielen osaamisen korostunut painottaminen voi estää puolisoa kokemasta kuuluvansa johonkin yhdenvertaisena ja arvokkaana yksilönä. Se että ulkomaalaisen kanssa suomeksi käyty keskustelu edellyttää suomea äidinkielenään puhuvalta ponnisteluja, tarkoittaa usein sitä, että keskustelu käydään lopulta englanniksi tai se loppuu. Tilaisuuksia käyttää kieltä ei siis välttämättä tarjoudu usein, jolloin kieltä on vaikea oppia. Olisikin ensiarvoisen tärkeää antaa maahan muuttaneille mahdollisuuksia opiskella ja tehdä työtä matalammalla kynnyksellä, sillä ne ovat niitä konteksteja, joissa voi oppia kieltä ja joissa voi syntyä uusia sosiaalisia verkostoja (Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö, 2012.)

> *On uuvuttavaa joutua kertomaan uudelleen ja uudelleen mistä on kotoisin, oikeuttamaan maassa oleskeluaan tai puolustautumaan muita mikroaggressioita vastaan.*

Epävarmuus ja yksinäisyys, jonka yhteiskunnan ulossulkevat rakenteet monesti luovat muualta maahan saapuneelle puolisolle, ovat ikäviä elinolosuhteita. Puoliso ei välttämättä koskaan koe olevansa täysin tervetullut tai toivottu – paitsi silloin, jos hänestä voidaan jollakin tavalla hyötyä taloudellisesti esimerkiksi halpana työvoimana tai kulttuurisesti eksoottisena objektina (Yle, 2021; Verohallinto, 2020; Ihmiskauppa.fi, 2018). Luonnollisesti se kaikki, mikä loukkaa itselle rakasta ihmistä, on loukkaavaa myös puolisolle. Yhteiskunnallinen järjestelmä tekee moninkertaisesti selväksi sen, ettei ulkomaalaisen puolison valinta ollut kovin hyvä ratkaisu, ja että se vaatii jatkuvaa ylimääräistä työtä. Myös sen voi kokea äärimmäisen raskaana, ettei kukaan näe tehdyn työn määrää tai sen arvoa, ja että luullaan, että kaikki on tapahtunut aivan itsestään ilman kenenkään panosta, ilman minkäänlaista vaivannäköä ja vaikeutta. Päinvastoin, energiaa ja kärsivällisyyttä usean kulttuurin ja kansalaisuuden kokoavan liiton ja arjen yhdessä pitämiseen tarvitaan aivan valtavasti jo kahdenvälisissä suhteissa puhumattakaan siitä, ettei muualta maahan muuttanut puoliso ole yhdenvertainen suomalaisessa järjestelmässä. Näin ollen moninaisista taustoista tulevien perheiden kanssa työskenneltäessä olisikin hyvä huomioida se, että kannattelua, ymmärrystä ja tukea tarvitsevat usein kaikki sen jäsenet; eivät siis ainoastaan he joita tukitoimet lakisääteisesti koskevat, tai he, joiden haavoittuvuus osataan tunnistaa. •

Ero useamman kulttuurin tai uskonnon perheessä

Helka Belt
Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry

Kirjoittaja on Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:n Uudenmaan alueasiantuntija, eroseminaariohjaaja ja tunnelukkoterapeutti.

Ero koetaan meidänkin yhteiskunnassamme edelleen usein epäonnistumiseksi. Status eronnut kuulostaa monien mielestä negatiivisemmalta kuin esimerkiksi naimaton. Vaikka emme rationaalisesti enää ajattelisikaan eroa epäonnistumiseksi, elää tämä ajatus silti edelleen monen alitajunnassa. Myös omaa suhtautumistaan eronneisiin on hyvä pohtia. Mitä ennakkoajatuksia minulla on suhteessa eronneisiin, eroihin, omaan pari- tai ihmissuhteeseen tai parisuhteen pysyvyyteen? Eronnut tulee aina kohdata ennen kaikkea ihmisenä, ei siviilisäätynsä kautta tai epäonnistujana. Lastensuojelun työntekijän on tärkeää kyetä tukemaan eronneen ajatuksia omasta riittävyydestä ja hyvyydestä eron jälkeenkin.

Ennakko-odotukset parisuhteen elämänpituisesta kestosta johtuvat ennen kaikkea siitä, että ydinperheen ylivalta on ollut pitkään itsestäänselvyys. Sodan jälkeinen yhteiskunta rakentui ydinperheen varaan: miehet rakensivat maata konkreettisesti uudelleen, kävivät töissä ja ansaitsivat elannon, maksaen samalla myös sotavelkoja. Äidit hoitivat kodin ylläpidon ja lapset, joita oli yleensä paljon. Suuret ikäluokat olivat syntyneet.

Kirkon tuoma traditio lisäsi käsitystä siitä, että miehen ja naisen välinen, elinikäinen ihmissuhde on ainoa oikea tapa elää. Kirjallisuus, media ja viihde lisäävät romanttista käsitystä siitä, että parit ovat alusta loppuun asti yhdessä, ja jos näin ei käy, on tarina rikki tai pilalla. Perheiden kanssa työskentelevien on olennaisen tärkeää ymmärtää, etteivät edes alan ammattilaiset elä irrallaan näistä yhteiskuntamme traditioista.

Uskonto vaikuttaa voimakkaasti perhekäsitykseen oman kulttuurimme lisäksi monessa muussakin kulttuurissa. Lähestulkoon kaikissa suurissa maailmanuskonnoissa ero nähdään jos ei vääränä, niin ainakin epäonnistumisena. Joskus, varsinkin naisen päättäessä erota, se on myös rangaistava teko. Muita perhemuotoja kuin tiukkaa, kahden eri sukupuolta olevan heteron muodostamaa ydinperhettä ei useissa uskonnoissa myöskään hyväksytä. Nämä käsitykset vaikuttavat voimakkaasti useamman kulttuurin ja tai uskonnon perheisiin, joissa vanhemmat päätyvät eroon. Oma suku ja yhteisö voivat jopa hylätä eronneen. Näitä toimintatapoja on myös kristillisperäisissä uskonnoissa. Kun kohtaamme eronneita, joiden perheeseen on kuulunut tai kuuluu erilaisten uskontokuntien edustajia, on tärkeää ottaa huomioon myös nämä vanhempien päätöksiin vaikuttavat seikat. Joskus pelko uskonnon tuomasta rangaistuksesta on aito ja sille on järkiperäiset perusteet. Koska kohtaamme yhä enenevässä määrin eri kulttuurien ja uskontojen edustajia, lastensuojelun työntekijän on tärkeää tunnistaa eri uskontokuntien tuomat vaikutukset perheen elämään.

Perheessä, jossa kulttuureja tai uskontoja on useampia, vaikuttavat eron jälkeen juuri nämä uskonnolliset ja yhteiskunnalliset odotukset sekä oppikäsitykset. Pettymys itseä kohtaan voi olla valtava. Eronnut voi kokea olevansa huonompi kuin muu perheensä tai yhteisönsä, mikä lisää ulkopuolisuuden ja tuominnan pelkoa. Huonommuuden tunne voi lisätä syyllisyyttä ja häpeää. Siksi on äärimmäisen tärkeää kohdata eronnut kunnioittaen ja tasavertaisena ihmisenä.

Eronneen tunnetaakka on usein hyvin suuri. Eropäätöksen tehnyt voi kokea syyllistämistä itsensä ja oman yhteisönsä lisäksi myös entisen kumppaninsa ja tämän yhteisön puolelta. Häntä voidaan painostaa jäämään liittoon, koska yhteisö kokee eroperheen hyvin häpeällisenä ja vääränä. Joskus tämä painostus voi johtaa siihen, että eroa toivova ei päädykään eroon, koska hän ei usko pärjäävänsä ilman perheen ja lapsen toisen vanhemman tukea. Tämä vaikuttaa hänen ja koko perheen hyvinvointiin. Joskus tämä johtaa siihen, että eroon ei päädytä, vaikka liitto olisi fyysisesti tai henkisesti väkivaltainen.

Joskus uskonto on voinut vaikuttaa voimakkaasti perheen elämään ennen eroakin.

> *Lastensuojelun työntekijän on tärkeää tunnistaa eri uskontokuntien tuomat vaikutukset perheen elämään.*

> *Eronneita vanhempia kohdatessa on hyvä ottaa huomioon, etteivät vanhemman oma pettymys ja mahdollinen katkeruus saisi vaikuttaa lasten oikeuksien toteutumiseen.*

Jos perheessä on useampia kulttuureja tai uskontoja, voi olla vaikea ratkaista sitä, mihin uskontoon lapset kasvatetaan. Tämä lisää parisuhteen haasteita sekä perheen sisäisiä ristiriitoja varsinkin silloin, jos asiasta ei ole keskusteltu etukäteen. Joskus toinen osapuoli on voinut antaa periksi ja antaa kasvattaa lapsensa kulttuuriin ja uskontoon, joka ei ole oma. Joskus hän on voinut itsekin kääntyä kumppaninsa uskontoon. Tällöin oma perhe ja jopa oma identiteetti voivat tuntua vierailta. Tämä voi aiheuttaa eron jälkeen katkeruuden ja vihan tunteita liiton toista osapuolta sekä tämän kulttuuria ja uskontoa kohtaan sekä epätietoisuutta siitä, kuka itse on ja millaista elämää haluaa elää. Haluanko jäädä tähän uskontoon vai erota? Mitä eroaminen yhteisöstä tarkoittaisi? Lisääkö tämä jo ennestään olemassa olevia ongelmia, pelkoja ja epävarmuuksia?

Kulttuurien ja uskontojen moninaisuuden tuomat haasteet lasten kasvatuksessa voivat jatkua myös eron jälkeen. Toinen vanhempi voi haluta kasvattaa lapsia edelleen oman uskontonsa mukaisesti, vaikka lapsi asuisi toista uskontoa tai kulttuuria edustavan vanhempansa luona. Joskus toinen vanhempi häviää lasten elämästä kokonaan. Näissä tapauksissa lähi- tai yksinhuoltajaksi jäävä voi kokea valtavaa ristiriitaisuutta lastensa kulttuureja ja uskontoja kohtaan. Vanhempi voi kokea lapsen toisen vanhemman uskonnon vääränä tai ahdistavana. Silti se on osa lasten elämää.

Käsittelemättömät omat tunteet lasten toista vanhempaa kohtaan voivat vaikuttaa lasten uskonnolliseen, moraaliseen ja yhteiskunnalliseen kasvatukseen sekä tämän tapakasvatukseen. Vanhempi ei ehkä halua lasten oppivan enempää toisesta kulttuuristaan tai uskonnostaan. Lähtökohtaisesti on kuitenkin aina lapsen oikeus oppia tuntemaan myös toisen vanhempansa kulttuuri ja tavat. Vanhemman oma pettymys ja mahdollinen katkeruus eivät saisi vaikuttaa lasten oikeuksien toteutumiseen. Nämä seikat on hyvä ottaa huomioon, kun kohtaa eronneita vanhempia, joiden lapsilla on kaksi tai useampi kotikulttuuria.

Joskus entisen kumppanin uskonto voi toisen vanhemman mielestä tuntua lapsille väärältä tai jopa haitalliselta. Vanhempi voi kokea repivää ristiriitaa näiden asioiden kanssa, kun hän pohtii lapsensa kasvattamista. Siksi oman eron käsittely on valtavan tärkeää. Erotunteiden ja eroon johtaneiden syiden ymmärtäminen ja käsittely auttavat tutkitusti vähentämään katkeruutta ja halua erottaa lapset toisesta vanhemmastaan tai tämän kulttuurista. Eroryhmissä ja -seminaareissa käsitellään omaa osuutta parisuhteen dynamiikkaan, omia surun ja vihan tunteita sekä toiveita omalle, tulevalle elämälle. Nämä auttavat siinä, että eron jälkeinen vanhemmuus olisi mahdollisimman sujuvaa. Toisen vanhemman kulttuuri ja uskonto eivät välttämättä tunnu enää uhalta. Samalla eronnut käsittelee omia ennakkokäsityksiään perheestä ja eroista. Omat epäonnistumisen tunteet voivat vaikuttaa omaan hyvinvointiin, vaikka tätä ei aina itse tiedostakaan. Mitä paremmin ymmärtää, ettei ero ole väärin tai epäonnistuminen, sitä paremmin erosta pääsee eteenpäin. Tämä kaikki mahdollistaa sen, että kykenee eron jälkeen olemaan paremmin läsnä ja tukena myös lapselleen. Siksi eronneita kannattaa kannustaa käsittelemään eroaan eroryhmissä, eroseminaareissa tai jollain muulla sopivalla tavalla.

Lapsen identiteetti ja turvallisuuden tunne rakentuvat sen varaan, että hän kokee molemmat vanhempansa hyvinä ja luotettavina ihmisinä. Toisen vanhemman

sulkeminen lapsen elämästä tai hänen haukkumisensa lapsen kuullen on lapselle hyvin turvatonta ja hämmentävää. Hänen elämänsä rakentuu sen varaan, että hänellä on molemmat vanhemmat, jotka ovat halunneet hänen syntyvän. Hän kokee valtavaa ristiriitaa, jos jompikumpi vanhemmista häviää hänen elämästään tai hän kuulee tämän olevan huono tai paha. Joskus lapsi kokee, että jos hänen toista vanhempaansa haukutaan, haukutaan myös lasta itseään. Siksi on tärkeää, että vanhemmat eivät pyri poistamaan toista vanhempaa lapsen elämästä, tai yritä mustamaalata toista vanhempaa lapsen silmissä. Jos vanhemmat eivät kohtele lasta hyvin, eivät muutkaan aikuiset tunnu turvallisilta. Tällöin lapsi saattaa kokea, ettei voi turvautua keneenkään.

Se, että omat, mahdollisesti haastavat tunteet toista vanhempaa ja tämän lähtökulttuuria tai -uskontoa kohtaan on käsitelty, vaikuttaa suoraan myös lapsen hyvinvointiin. Vanhemman ei tarvitse kuulua lapsen uskontokuntaan tai hyväksyä lapsen uskonnosta tai toisesta kulttuurista kaikkea, mutta niitä on tärkeä lähestyä kunnioittavasti. On muistettava, että ne ovat osa lasta ja lapsen identiteettiä. Niistä kunnioittavasti puhuminen tarkoittaa myös lapsen kunnioittavaa kohtelua.

Lähtökohtaisesti lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja kaikkiin kulttuureihinsa. On tilanteita, jolloin lapsen hyvinvointi voi vaarantua toisen vanhemman kanssa. Tämä tilanne voi olla totta myös yhden kulttuurin tai uskonnon perheissä. Näissä tapauksissa vanhemman on tärkeää tuoda esille esimerkiksi lastenvalvojan tai lastensuojelun ammattilaisten luona näkemykset siitä, miksi toisen vanhemman toiminta vaarantaa lapsen turvallisuuden. Lastensuojelun ammattilaisten on tärkeää osata erottaa todellinen uhka katkeruuden, pelon tai syyllisyyden kokemuksista, joita vanhemmalla voi olla.

Silti aina on myös muistettava, että elämme suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa on omat määritelmänsä sille, milloin lapsen oikeudet ja turvallisuus toteutuvat. Kumpikin vanhemmista voi toimia näiden oikeuksien vastaisesti uskonnon tai kulttuurin varjolla. Joissakin uskonnoissa hyväksytään tapoja, joita suomalainen laki ei hyväksy. Ammattilaisten on tärkeää tunnistaa nämä tavat, joita ilmenee perheissä, joissa on meille vieraampien uskontojen tuomia toimintatapoja. Perheiden kanssa työskenneltäessä on tuotava esille, ettei niitä voida Suomessa harjoittaa. Näissäkin tapauksissa on muistettava, että on lapsen oikeuksien mukaista turvata mahdollisimman hyvät välit tämän molempiin vanhempiin ja tarjota lapselle mahdollisuus oppia kaikista kulttuureistaan ja uskonnoistaan. •

VANHEMMILLE

Kokemuksia vanhemmuudesta suomalais-somalialaisessa perheessä

Johanna Syren
Espoon monikulttuuriset lapset ja nuoret ry

Kirjoittaja on erityisopettaja, Espoon monikulttuuriset lapset ja nuoret ry:n Yhdessä vahvemmiksi -hankkeen hankekoordinaattori ja suomalais-somalialaisen perheen äiti.

Yhä useampi lapsi Suomessa kasvaa kahden kulttuurin perheessä. Kahden kulttuurin perheellä viitataan Familia ry:n määritelmän mukaan perheeseen, jonka vanhemmat ovat syntyneet eri maissa. Tällaisia perheitä, joihin myös omani lukeutuu, on tilastojen mukaan Suomessa noin 90 000, ja niissä elää yhteensä yli 300 000 aikuista ja lasta. Tämä on yhtä paljon kuin esimerkiksi Suomessa asuvien ruotsalaisten määrä. (Familia ry, 2021; Familia ry, 2018.)

Useimmin Suomessa kahden kulttuurin perheen muodostavat kantasuomalainen puoliso, tämän EU:n alueelta tai muualta Euroopasta kotoisin oleva puoliso sekä heidän mahdolliset lapsensa (STT, 2018). Oma kahden kulttuurin perheeni ei tämän määritelmän mukaan ole siis aivan tyypillisimmästä päästä, vaikka se toki itselleni se kaikkein tavallisin onkin. Minun kahden kulttuurin perheeni koostuu minusta, Suomessa syntyneestä ja kasvaneesta, kantasuomalaisesta äidistä; miehestäni, Suomeen Afrikan sarvesta Somaliasta nuorena aikuisena muuttaneesta perheemme isästä ja suomalais-somalialaisesta jälkikasvustamme. Tässä artikkelissa keskityn kuvaamaan vanhemmuutta nimenomaan meidän kahden kulttuurin perheemme näkökulmasta.

Vanhemmuus mullistaa aina vanhempien elämän, niin yhden kuin kahdenkin kulttuurin perheessä. Vanhemmaksi tuleminen muuttaa myös parisuhdetta, ja sen kautta molempien vanhempien elämänhistoriat nivoutuvat uudella tavalla osaksi toisiaan. Kun puoliso edustaa toista kulttuuria, on kummankin lapsuudella erityisen tärkeä merkitys yhteisen elämän rakentamisessa. Oman puolison ohella ehtymätön lähde tämän taustaan tutustumisessa ovat keskustelut puolison lähisukulaisten kanssa. (Oksinen-Walter, Roos, Viertola-Cavallari, 2009.)

Yhteisen lapsen myötä huomasin uteliaisuuteni heräävän vielä syvemmin mieheni elämänhistoriaa kohtaan. Esitin lukemattomia kysymyksiä mieheni lapsuudesta niin miehelleni itselleen, kuin hänen äidilleen, sisaruksilleen ja muulle lähisuvulle. Näiden käytyjen keskustelujen kautta opin ymmärtämään mieheni lähtökohtia uudella tavalla. Samoin koki myös mieheni minun avatessani hänelle omaa kasvutaustaani. Omien kokemusteni perusteella voisinkin suositella tällaisten keskustelujen käymistä ihan jokaiselle kahden kulttuurin perheessä elävälle. Hyvä olisi, jos esimerkiksi neuvolassa voitaisiin tukea erityisesti kahden kulttuurin liitoissa eläviä jo odotusaikana tällaisten keskustelujen käymisessä. Ne voisivat helpottaa vanhempia rakentamaan yhteistä perhe-elämää ja sovittamaan yhteen lähtökohtaisesti usein toisistaan poikkeavia vanhemmuuden malleja.

Kahden kulttuurin perheessä on tärkeää antaa tilaa molempien vanhempien kulttuureille (Roos 2009, 36). Itse koin äärimmäisen tärkeäksi viettää jo ennen yhteisten lasten hankkimista yhdessä aikaa mieheni kotiseudulla Somaliassa. Nähdessäni mieheni siinä ympäristössä, hänen kasvuprosessinsa kannalta merkittävien ihmisten ympäröimänä, opin ymmärtämään häntä jälleen enemmän. Itse koen, että myös kahden kulttuurin perheissä elävien lasten olisi tärkeää nähdä molemmat vanhemmat heidän lapsuutensa kasvuympäristöissä. Suomessa asuttaessa matkat toisesta kulttuurista tulevan vanhemman lähtömaahan ovat tärkeitä omaan ja vanhempien juuriin ja tämän sukulaisiin tutustumisen kannalta. Tieto omista juurista luo selkeyttä ja turvaa lapsen kehitykseen (Roos, 2009, s. 36). Matkojen kautta lapsi voi myös vahvistaa omaa kielitaitoaan ja kahden kulttuurin identiteettiään.

Matkojen ohella on tärkeää, että myös kotona pyritään tarjoamaan lapsille tietoa perheen molemmista kulttuureista. Suomessa asuttaessa suomalainen kulttuuri saa automaattisesti paljon tilaa. Tästä syystä olenkin kokenut itse tärkeäksi tukea miestäni somalialaisen kulttuurin edistämisessä, kannustanut häntä vaalimaan omaa äidinkieltään hänen ja lapsensa välisessä vuorovaikutuksessa ja tutustunut monipuolisesti Somalian historiaan ja kulttuuriin. Tutkimusten mukaan kiinteä ja myönteinen suhde asuinmaahan on keskeinen osa lapsen kehitystä (Oksinen-Walter, 2009, s. 95). Koska somalialai-

Yhteisen lapsen myötä huomasin uteliaisuuteni heräävän vielä syvemmin mieheni elämänhistoriaa kohtaan. Esitin lukemattomia kysymyksiä mieheni lapsuudesta niin miehelleni itselleen, kuin hänen äidilleen, sisaruksilleen ja muulle lähisuvulle.

suus nähdään Suomessa usein hyvin kielteisessä valossa, olen tiedostaen pyrkinyt korostamaan Somalian myönteisiä puolia. Erityisen tärkeää somalialaisen kulttuurin ylläpitämisen kannalta ovat myös tiiviit suhteet mieheni Suomessa asuviin sukulaisiin, joita tapaamme säännöllisesti. Olemme myös tietoisesti panostaneet siihen, että kotonamme näkyy ja kuuluu somalialainen kulttuuri. Meiltä löytyy kirjahyllystä lukemattomat määrät somalialaista kirjallisuutta, erilaista perinne-esineistöä ja vaatteita. YouTubesta kaikaa meillä useimmiten somalialainen musiikki. Yhteistä perhe-elämäämme ja jaettua vanhemmuutta meidän kahden kulttuurin perheessämme on auttanut myös se, että mieheni suhtautuu myönteisesti Suomeen ja suomalaiseen kulttuuriin. Ylipäänsä tärkeää on, että kumpikin vanhemmista puhuu kunnioittaen toisen vanhemman lähtömaasta ja kulttuurista. Kunnioittaminen ei tarkoita, että hyväksyisi kaiken toisen maassa ja kulttuurissa, vaan että osaa nähdä sen arvon vähintään osana toisen lähtökohtia ja toisaalta esimerkiksi keskeisenä osana yhteisten lasten identiteettiä.

Kahden kulttuurin perheissä vanhemmuus kuormittuu ja rikastuu monista sellaisista tekijöistä, joita ei ole tyypillisesti läsnä kantasuomalaisissa yhden kulttuurin perheissä. Haastetta ja samalla iloa tuottavat esimerkiksi niin ylirajaiset perhesuhteet kuin useamman kielen ylläpitäminen. Jonkinlaiset kulttuurien yhteentörmäykset ovat myös lähes väistämättömiä. Vaikka meidän perheessämme suuremmilta yhteentörmäyksiltä onkin vältytty, on olemassa asioita, joista ajattelemme vanhempina edelleen hyvin eri tavoin. Koska kyseessä eivät ole suuret, esimerkiksi kummankaan perusarvojen vastaiset asiat, vaan kyse on esimerkiksi siitä, voiko lasta nukuttaa parvekkeella tai miten tulisi toimia tämän sairastuessa, on ne helppo hyväksyä osana normaaliin perhe-elämään kuuluvia mielipide-eroja.

Kahden kulttuurin yhteensovittaminen yhden perheen sisällä vaatii sen osapuolilta joustamista ja sopeutumista. Jos kyseessä on kaksi toisistaan arvoiltaan ja normeiltaan poikkeavaa kulttuuria, voi molempia tyydyttävä kompromissi olla aikamoisenkin työn takana. Tärkeää on huolehtia, että jousto on molemminpuolista. Jos vain toinen joustaa, niin hän kieltää itseasiassa osan omasta persoonallisuudestaan. (Viertola-Cavallari, 2009, s. 36, 176.) Vanhempien yksilöllisten tapojen, kulttuurien ja vanhemmuuden mallien yhteensovittaminen edellyttää kahden kulttuurin perheessä vanhemmilta kykyä käydä avoimia keskusteluja ja sopia asioista. Tärkeää on myös muistaa, että ei ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa toimia kahden kulttuurin vanhempina. (Familia 2010, 18.)

Kahden kulttuurin perheiden määrän kasvaessa olisi tärkeää huomioida tämä ryhmä entistä kokonaisvaltaisemmin myös palvelujärjestelmässämme. Olemme mieheni kanssa navigoineet kulttuurien ja kasvatusihanteiden välimaastossa paljolti intuition, maalaisjärjen, vertaistuen ja jossakin määrin myös itse hankitun tiedon turvin. Olisi kuitenkin hienoa, jos jo esimerkiksi äitiysneuvolassa osattaisiin vielä paremmin ohjata kahden kulttuurin liiton tai parisuhteen muodostanutta pariskuntaa keskustelemaan esimerkiksi kulttuurierojen vaikutuksesta kasvatusnäkemyksiin. Tällaiset keskustelut auttaisivat varmasti monia pareja välttämään ainakin suurimmat ristiriidat ja haasteet sekä valmistautumaan tulevaan perhe-elämään. •

Kahden kulttuurin lasten ja nuorten identiteetti ja sen muodostuminen

Nora Dadi
Familia ry

Nora Dadi on Familia ry:n vapaaehtoistoiminnan koordinaattori, sosionomiopiskelija ja kahden kulttuurin perheen äiti. Hän on myös kahden kulttuurin kokemusasiantuntija ja lastensuojelupalveluiden entinen asiakas.

Lastensuojelupalvelut ovat kaikkia lapsiperheitä tukeva palvelu, jonka asiakkaana ovat lapset. Kodin ja ammattilaisten välisen kaksisuuntaisen suhteen päätavoitteena on tehdä lapsen tai lasten elämästä mahdollisimman mukavaa ja turvallista. Kolmio kodin, lastensuojelun ja sijaiskodin välillä on eräänlaista yhteisvanhemmuutta, mikä meidän tulee pitää mielessä tehdessämme yhteistyötä lapsen hyvinvoinnin varmistamiseksi. Kun tässä asiakassuhteessa on mukana kaksi tai useampia kulttuureja, on lapsen kehityksen ja turvallisuuden kannalta tärkeää keskustella näistä kulttuureista ja siitä, mitä niiden läsnäolo lapsen elämässä ja asiakassuhteessa tarkoittaa.

Kulttuuri-identiteetti

Samastumista tai kuulumisen tunnetta tiettyyn kulttuuriseen, kansalliseen, etniseen, uskonnolliseen ja sukupuoliryhmään kutsutaan kulttuuri-identiteetiksi. Kulttuuri-identiteettiä luodaan ja ylläpidetään perinteiden, perinnön, kielen, estetiikan, normien ja yleisten tapojen avulla.

Kulttuuri-identiteetti on monimutkainen ja moniulotteinen, koska useimmat ihmiset kuuluvat useampaan kuin yhteen kulttuuriryhmään. Työskentely yhden kulttuurin perheen kanssa on usein yksinkertaisempaa, koska siinä otetaan huomioon vain perheen kotikulttuuri ja kodin ulkopuolinen kulttuuri, kun taas kahden kulttuurin perheeseen kuuluu vähintään kaksi kotikulttuuria sekä ulkopuolinen kulttuuri. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että sekä perhe että ammattilaiset tukevat lapsen kulttuuri-identiteettiä lastensuojelupalveluprosessin aikana.

Kahden kulttuurin perheiden tukeminen

Tärkeintä toisen ihmisen tukemisessa on vuorovaikutus. Kulttuuri-identiteetti muodostuu yhteydessä toisiin ihmisiin tietyssä sosiaalisessa ympäristössä. Toisten ihmisten olemassaolon ja heidän kulttuuristen käytäntöjensä tunnistaminen määrittää kaikkia kulttuuri-identiteettejä. Kulttuurienvälinen keskustelu on ratkaisevan tärkeää kulttuuri-identiteetin muodostumisen kannalta, koska sen avulla ihmiset voivat tunnistaa yhtäläisyyksiä ja vastakohtia itsensä ja muiden välillä ja määritellä, keitä he ovat. Kulttuurienvälinen keskustelu luo ympäristön, jossa kulttuuri-identiteetti määritellään ja neuvotellaan jatkuvasti uudelleen.

Lapset, jotka ovat lähtöisin kahdesta eri kulttuurista, voivat ajoittain tuntea elävänsä ”kahdessa eri universumissa”. Kun tähän lisätään vielä mahdollinen sijaisperhe, he saattavat kokea toisen vanhempansa tai toisen vanhemman sukulaisten luona tai sijaishuollon ja kodin välillä vieraillessaan, että he eivät kuulu joukkoon. Joskus kahdessa kulttuurissa kasvanut kokee, että hänen on pakko hylätä yksi kulttuuri voidakseen kuulua toiseen, mikä merkitsee samalla osan itsestään hylkäämistä, vahvistaen samalla käsitystä siitä, että lapsessa olisi jotain vikaa. Vanhemman olisi tärkeää ymmärtää ja kertoa lapselle, että lapset kehittävät oman kolmannen kulttuurinsa, mikä on sekoitus niitä kulttuureita, joiden keskellä he elävät.

Lapset alkavat samastua omaan kulttuuriseen tai etniseen identiteettiinsä 2–4 vuoden iässä. Vuorovaikutus perheenjäsenten, opettajien ja muun yhteisön kanssa muokkaa tätä identiteettiä. Näiden vuosien aikana vanhemmat luovat rutiineja, jotka tuovat rakennetta ja järjestystä lasten elämään. Jos lapsi elää sijaisperheessä, on tärkeää, että tyypilliset rutiinit ja kulttuuri tai -kulttuurit säilyvät ennallaan lapsen vieraillessa kotonaan. Sijaisperheen tulisi myös tunnustaa vanhempien kulttuuri ja kunnioittaa sitä, samoin kuin vanhempien tulisi tunnustaa ja kunnioittaa sijaisperheen kulttuuria. Tällöin kolme (tai useampi) kulttuuria paitsi tunnustaa, myös arvostaa toistensa läsnäoloa osana lapsen identiteettiä.

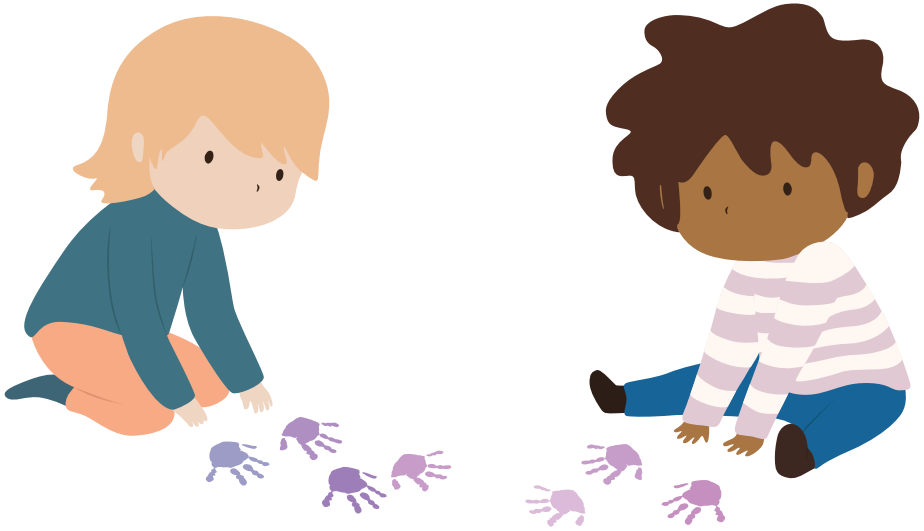

Lapset tulevat entistä tietoisemmiksi kulttuurista ja etnisyydestä 6–9-vuotiaina. He alkavat ymmärtää paitsi heidän omaa kulttuurihistoriaansa, myös sitä, millä tavoin heidän kulttuurinsa on samanlainen, erilainen tai sekoitus muita kulttuureita. Tämän ymmärtäminen on erityisen tärkeää kahden kulttuurin taustoista tuleville lapsille. Lapsi saattaa tuntea elämänsä eri vaiheissa olevansa enemmän sidoksissa jompaankumpaan kotikulttuuriinsa, mikä on luonnollinen osa hänen identiteetin muodostumistaan. Tällöin vanhemman on hyvä olla vastaanottavainen ja tukea lapsen identiteetin tutkimista. Vanhempi voi parhaiten kunnioittaa lapsen ainutlaatuisuutta lapsen erityisen yksilöllisen kulttuurin tunnustamalla ja tuomalla esiin, kuinka paljon hyvää molemmat kulttuurit voivat tuoda lapsen ja perheen elämään.

”*Tämä on Suomi, ja sinun tulisi opettaa lapsellesi, että saunassa alastomana oleminen muiden edessä on luonnollinen asia!*”, kertoi eräs sijaisvanhempi vanhemmalle tämän kerrottua, että heidän kotikulttuurissaan ei hyväksytä alastomuutta ja että lapsi ei ole ollut kertaakaan alasti vanhempiensa edessä sen jälkeen, kun hän ei ole enää tarvinnut apua suihkussa käymisessä. Vaikka tällaiset tarinat ovat yleisempiä kuin ehkä ymmärrämmekään, eri kulttuurin tapojen noudattamiseen painostaminen voi olla loukkaavaa, hämmentävää ja vahingollista lapsen identiteetille. Tällaisista tapauksista onkin ilmoitettava mahdollisimman pian lastensuojeluviranomaiselle, jonka on puututtava niihin. Sijaisperheelle on myös kerrottava, miten toimia, jos vastaavia kulttuurieroja havaitaan.

Kielet

Kieli liittyy erottamattomasti kulttuuriseen ilmaisuun. Sillä on tärkeä sosiaalinen tehtävä, sillä se kehittää ryhmään samastumista ja ryhmän yhtenäisyyttä välittämällä arvoja, uskomuksia ja käytäntöjä. Se on keino välittää ja säilyttää kulttuuria, sen perinteitä ja yhteisiä arvoja. Eri etnisten ja kulttuuristen ryhmien kielten säilyttäminen on monikielisessä yhteiskunnassa elintärkeää ryhmien kulttuuriperinnön ja identiteetin säilyttämiseksi. Kielen menetys voi johtaa kulttuurin ja identiteetin menetykseen. Kolonialismin ja siirtolaisuuden aikaansaama painostus tai halua kuulua joukkoon omaksumalla toisen kieli on johtanut siihen, että valtava määrä maailman kielistä on kadonnut.

Vanhemman tai sijaisvanhemman on hyvä rohkaista lapsen monikielisyyttä hyväksymällä itse vieras kieli osana lapsen kulttuuri-identiteettiä. Rohkaise lasta puhumaan muitakin kieliä kuin omaasi, mutta käytä silti omaa kieltäsi lapsen kanssa, jolloin samalla osoitat, kuinka tärkeää samastuminen kulttuuriin tai kulttuureihin on. Toisin sanoen, näytä lapselle hyvää esimerkkiä kunnioittamalla omaa kulttuuri-identiteettiäsi, jolloin kunnioitat samalla muiden identiteettiä ja kieltä. Vanhempien ja sijaisvanhempien on tärkeää ylläpitää lapsen kielikasvatusta. Vaikka lapsi puhuisi suomea äidinkielenään, hänen olisi hyvä osallistua viikoittain hänen toisen

tai toisten äidinkieltensä oppitunneille. Sillä, että lapsi ei opiskele toista tai toisia äidinkieliään, voi olla vaikutusta hänen identiteettikokemukselleen tulevaisuudessa. Myös Familian kaltaiset järjestöt (lue lisää Familian Belingual-hankkeesta täältä: www.familiary.fi/belingual--hanke) tarjoavat toimintaa vanhemmille tai huoltajille, jotka haluavat vahvistaa lapsen identiteettiä tarjoamalla tälle mahdollisuuden tavata muita lapsia, jotka puhuvat lapsen vähemmistökotikieltä.

Uskonto

Uskonnon valitseminen lapselle on usein vaikein päätös, jonka kahden uskonnon perhe joutuu tekemään. Lapsen tukeminen tämän uskonnollisen identiteetin muodostumisen kanssa on erityisen haastavaa, jos sijaiskoti harjoittaa kolmatta uskontoa. Uskonto voi olla tärkeä osa ihmisen identiteettiä. Lapsen uskonnollisen identiteetin kehittymistä tulisi tukea varsinkin silloin, kun ollaan tekemisissä usean uskonnon kanssa.

Koska maailman uskontokunnat ovat monin tavoin samankaltaisia, uskonnoista puhuessa kannattaa korostaa niiden yhtäläisyyksiä eroihin keskittymisen sijaan. Yksilön asenteet ja tavat harjoittaa uskontoa muuttuvat usein elämän aikana. Lastensuojelun ammattilaisten, vanhempien ja sijaisperheiden tulee tehdä yhteistyötä lapsen uskonnollisen identiteetin säilyttämiseksi. Kaikkien osapuolten on tärkeää puhua kaikista lapsen elämään kuuluvista uskontokunnista kunnioittavasti. Myös negatiivista kehonkieltä, kuten nauramista ja silmien pyörittelyä, tulee välttää.

Vaikka on normaalia, että yhteishuoltaja, ammattilaiset ja sijaisperheet ovat toisinaan eri mieltä, toistuvat ristiriitatilanteet lapsen kuullen voivat olla haitallista kaikille osapuolille ja vaikuttaa lapseen kielteisesti. Lapset oppivat enemmän siitä, mitä he havaitsevat, kuin siitä, mitä heille kerrotaan. Lapsi saattaa myös esimerkiksi oppia, että manipulointi on hyväksyttävää ja se auttaa häntä saamaan haluamansa.

> *Uskonnoista puhuessa kannattaa korostaa niiden yhtäläisyyksiä eroihin keskittymisen sijaan.*

Erilaisen uskonnollisen identiteetin omaksuminen eri vanhemman tai huoltajan kanssa saattaa johtaa niin kutsuttuun identiteettihämmennykseen lapsen elämässä, mikä saattaa kestää vuosien ajan. Lapsi ei ehkä suhtaudu tosissaan enää minkään osapuolen uskontoon, lakkaa ylipäätään seuraamasta mitään uskontoa tai kehittää kielteisen suhteen tiettyä uskontoa tai uskontoja kohtaan.

Rasismi ja syrjintä

Monet lapset joutuvat kohtaamaan konflikteja etnisyyteen, kulttuuriin ja uskontoon liittyen. Rasismi ja syrjintä saattaa olla peittelemätöntä, kuten kommentteja tai vihamielistä käytöstä. Se saattaa myös olla hienovaraista, kuten poissulkemista leikkikentällä tai muissa sosiaalisissa tilanteissa. Rasismi ja syrjintää saattaa tulla esille erityisesti niissä kansainvälisissä perheissä, joissa lapsen elämässä on mukana kolme eri osapuolta: lapsen oma perhe, lastensuojelupalvelut ja sijaisperhe. On ratkaisevan tärkeää, että osapuolet kommunikoivat keskenään rakentavasti, jotta mahdollisista huolenaiheista voidaan keskustella ja niitä voidaan käsitellä. Ammattilaisten tulee myös suhtautua kaikkiin huolenaiheisiin vakavasti, jotta mahdolliset ongelmat voidaan ratkaista. Rasismi, syrjintä ja ennakkoluulot ovat asioita, joista valkoisen sijaisperheen jäsenet eivät välttämättä ole ennestään tietoisia, joten jos lapsi elää sijaisperheessä, tulisi sijaisperhettä perehdyttää osallisuuden, antirasismin ja kulttuurienvälisen viestinnän teemoihin ennen lapsen muuttoa perheeseen.

Ammattilaisille

Vaikka ammattilaiset on koulutettu suojelemaan jokaista lasta tämän taustasta riippumatta, on väistämätöntä, että ennakkoluulot vaikuttavat ajatteluumme. Ammattilaisina meidän on muistettava, että kaikissa kulttuureissa ei esimerkiksi syödä perunoita, kaikki eivät vietä joulua, eikä erilaisuudessa ylipäätään ole mitään väärää. Kun olemme tekemisissä kahden kulttuurin perheiden kanssa, oikeiden sanojen käyttäminen erilaisuutta kommentoidessa on ratkaisevan tärkeää. Perheen eri jäsenillä voi myös olla täysin erilainen kehonkieli; kun toiselle puolisolle voi olla normaalia ottaa katsekontakti puhuessaan, toiselle se voi olla loukkaavaa.

Meidän on muistettava, että kahden kulttuurin perheessä kasvava lapsi yrittää luoda identiteettiään jonkinlaisen (identeetti)kaaoksen keskellä. Onkin ratkaisevan tärkeää miettiä, miten vaalita lapsen ainutlaatuista kulttuurista identiteettiä. On olemassa useita tutkimuksia lapsista, jotka eivät ole saaneet kehittää identiteettiään vapaasti, ja jotka siksi tarvitsivat aikuisena psykoterapiaa ja muuta hoitoa. Ammattilaisina meidän velvollisuutemme on tehdä ennaltaehkäisevää työtä asiakkaidemme kanssa, tässä tapauksessa tukea lapsen identiteetin rakentamista. •

Muistutuksena:

- Älä valita lapsen kuullen toisesta vanhemmasta, huoltajasta tai ammattilaisesta.
- Älä kehota lasta olemaan paljastamatta mitään muille asianosaisille.
- Älä aliarvioi tai vähättele toisen huoltajan asettamaa sääntöä ja sen merkitystä.
- Älä leiki hyvä poliisi, paha poliisi -leikkiä. Kaikkia osapuolia on kohdeltava arvokkaasti.

Lähteet

Nuorilta aikuisille – Nuorten näkemyksiä lastensuojelusta

Onni Westlund, Pesäpuu ry

Ersta M. & Nokireki K. (2018). *Nopeet, hitaat, dissot ja deelit – nuorten ajatuksia päihteistä*. Pesäpuu ry. Saatavissa: https://pesapuu.fi/materiaalit/nuorten-ajatuksia-paihteista (Viitattu 14.12.2022)

Huusko R., Inkinen H., Kaijanen M., Liukkonen J., Nurmi M. & Westlund O. (2020). *Mielen hyvinvointi. Nuorten etätyöpaja.* Pesäpuu ry. Saatavissa: https://pesapuu.fi/materiaalit/nuorten-etatyopajat (Viitattu 14.12.2022)

Kaijanen M. & Westlund O. (2021). *"Opin uusia asioita, sain vaikuttaa ja ilmaista mielipiteeni" – Lastensuojelun sijaishuollon haastekisa.* Pesäpuu ry. Jyväskylä.

Kaijanen M. (2020). *MindMe – koulu kuuluu kaikille Nuorten foorumit*. Saatavissa: https://pesapuu.fi/materiaalit/mindme-nuorten-foorumit (Viitattu 14.12.2022)

Kaijanen M. (2021). *Kirjoitus lapsen oikeuksien komitealle*. Pesäpuu ry. Saatavissa: https://pesapuu.fi/materiaalit/kirjoitus-lapsen-oikeuksien-komitealle (Viitattu 14.12.2022)

Kaijanen M., Koskenkorva M. & Westlund O. (2020). 101 kirjettä -julkaisu. Pesäpuu ry. Jyväskylä.
Kaijanen M., Liukkonen J. Nokireki K. & Westlund O. (2022). Nuorten osallisuus ja kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa ennen, nyt ja tulevaisuudessa. UP2US-hankkeen loppuraportti. Pesäpuu ry. Jyväskylä.

Nokireki K., Nortamo F- & Westlund O. (2022). *Sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten vanhemmuuden monitoimijainen tuki*. Teoksessa Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla (toim.) L. Yliruka, P. Eriksson, L. Jokinen & K. Pasanen. Työpaperi 52/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Rasismi- ja syrjintäkokemukset kahden kulttuurin perheissä – Miten työskennellä antirasistisesti ja tukea rasismia ja rodullistamista kohtaavia asiakkaita?

Shadia Rask, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Anis, M. (2008). *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat: Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Helsinki: Väestöliitto. Haettu 1.12.2022 osoitteesta https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/8ee717a1-sosiaalityo-ja-maahanmuuttajat_anis_2008.pdf

Castaneda A. & Rask S. (2022). *Syrjintäkokemusten taakka seuraa sukupolvelta toiselle. Näkökulma*. Migration – Siirtolaisuus 2(48); 8–9. https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/124978/74976

Castaneda A., Mäki-Opas J., Jokela S., Kivi N., Lähteenmäki M., Miettinen T., Nieminen S., Santalahti P. (toim.) (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa: PALOMA-käsikirja. Ohjaus 5*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Familia ry. (2021). *Kahden kulttuurin parien ja perheiden kokema rasismi ja syrjintä Suomessa*. https://www.familiary.fi/uploads/7/1/8/2/71825877/rasismi_syrjinta_raportti.pdf

Halme N., Kanste O., Klemetti R., Kuusio H., Rajala R. & Seppänen J. (2017). *Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä vuonna 2017*. Tutkimuksesta tiiviisti 26/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Heikkilä-Daskalopoulos, S. (2008). *Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä – asiantuntijoiden näkökulmia*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Maahanmuuttajataustaiset_lapset_ja_perheet_palvelujarjestelmassa_-_asiantuntijoiden_nakokulmia.pdf

Jokela S., Luopa P., Hyvärinen A., Ruuska T., Martelin T., Klemetti R. (2020). *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi.* Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. Työpaperi 38/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020.

Kääriälä A., Keski-Säntti M., Aaltonen M., Haikkola L., Huotari T., Ilmakunnas I., Juutinen A., Kiilakoski T., Merikukka M., Pekkarinen E., Rask S., Ristikari T., Salo J., Gissler M. (2020). *Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 15/2020.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (julkaisuaika tuntematon). *PALOMA-koulutus*. Haettu 1.12.2022 osoitteesta https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/paloma-koulutus

Pekkarinen, E. (2010). *Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. Haettu 1.12.2022 osoitteesta https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/stadilaispojat_rikokset_ja_lastensuojelu.pdf

Rask S. & Castaneda A.E. (2023). *Rasismi ja rodullistettujen asiakkaiden tukeminen*. Teoksessa Linner Matikka J & Hipp T (toim.) *Traumainformoitu työote*. PS-kustannus. Painossa.

Rask S. & Castaneda A.E. (2022). *Maahanmuuttotaustan huomioiminen kuntoutuksessa.* Teoksessa Autti-Rämö I, Salminen A-L, Rajavaara M, Melkas S (toim.) *Kuntoutuminen*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Rask S. & Castaneda AE. (2021). *Opiskelijajoukon moninaisuus*. Teoksessa Kunttu K, Komulainen A., Kosola S., Seilo N., Väyrynen T. (toim.) Opiskeluterveys. ISBN: 978-952-360-304-2.

Rask S. & Castaneda A.E. (2019). *Syrjintäkokemukset ja niiden yhteys hyvinvointiin ja kotoutumiseen ulkomaalaistaustaisessa väestössä.* Teoksessa Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019

Rastas, A. (2007). *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi (Väitöskirja)*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2021). *Kotoutumisen sanasto.* 1. laitos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021/54.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (julkaisuaika tuntematon). *Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille*. Haettu 1.12.2022 osoitteesta https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/verkkokoulutus-antirasismista-ammattilaisille

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2020). *Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä*. Haettu 1.12.2022 osoitteesta https://syrjinta.fi/documents/25249352/0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+kokemasta+syrjinn%C3%A4st%C3%A4+%28PDF%2C+2204+kt%29.pdf/26f9e7b9-1dca-a3b6-4022-467340922da0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkil%C3%B6iden+kokemasta+syrjinn%C3%A4st%C3%A4+%28PDF%2C+2204+kt%29.pdf?t=1612266834768

Kulttuurisensitiivisen työotteen soveltaminen lastensuojelutyöhön

Maria Niemiharju, Jenna Toivanen, Sarah Herrmann, Familia ry

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (8.7.2021). *Kulttuurisensitiivinen työote*. https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote

Lapsen oikeuksien toteutuminen useamman kulttuurin perhehoidossa

Anu Lehtosaari ja Titta Turunen, Perhehoitoliitto ry

Cools, C. (2011). *Relational Dialectics in Intercultural Couples' Relationships*. Jyväskylä studies in humanities. University of Jyväskylä.

Joutselainen, H. (2012). *Lastensuojelun perhehoito ja kulttuurien välinen kompetenssi* [pro gradu -työ, Itä-Suomen yliopisto].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417

Mustasaari, S. (2020). Video. *Moninaiset perheet ja kulttuurit lapsen oikeuksien näkökulmasta*. Oiva-hanke 2018–2021. Lapsi- ja perhetutkimuksen verkosto. Jyväskylän Yliopisto. https://moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/kptk/kla/oiva-hanke/2020/video-4

Niekka, I. (2010). *Maahanmuuttajataustaiset lapset ja monikulttuurisuus lastensuojelun perhehoidossa*. Taimikko-projekti: Pelastakaa Lapset ry, Perhehoitoliitto ry, Pesäpuu ry ja Yhteiset lapsemme ry.

Perhehoitolaki 20.3.2015/263. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#a731-1999

Tulensalo, H., Kalliomeri, R. ja Laimio J. (toim.) (2021). *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*. Pelastakaa lapset ry.

YK:n ihmisoikeuksien julistus. (1948). https://unric.org/fi/ihmisoikeuksien-yleismaailmallinen-julistus/

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. (SopS 59–60/1991). https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/

Puoliso sosiaaliohjaajana

Nora Repo-Saeed, Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry

Aamulehti (2022). *Poliisin yllättävä puhelu herätti uusperheen sunnuntaiaamuna: toinen vanhemmista halutaan poistaa maasta nopealla aikataululla – viranomaiset eivät usko avioliittoa todeksi.* Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.aamulehti.fi/pirkanmaa/art-2000009176339.html.

Asianajajaliitto (2019). *KHO arvioi lumeavioliiton tunnusmerkkejä*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://asianajajaliitto.fi/2019/09/kho-arvioi-lumeavioliiton-tunnusmerkkeja/

Avonius, M. ja Kestilä-Kekkonen, E. (2018). "Suomalaisten maltilliset ja kirjavat maahanmuuttoasenteet". *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2018):1. pp. 84–95. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136481/YP1801_Avonius%26Kestila-Kekkonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Demokraatti (2020). *Liikenteen vaarantaminen toi sakot, oleskelulupa hylättiin – KHO: Migri toimi oikein*. Haettu 6.12.2022 osoitteesta https://demokraatti.fi/liikenteen-vaarantaminen-toi-sakot-oleskelulupa-hylattiin-kho-migri-toimi-oikein

Duunitori (2022). *Kateřinan työnhaku tyssäsi toistuvasti kahteen seikkaan – tiukat kriteerit yllättivät Suomeen muuttaneen.* Haettu 13.12.2022 osoitteesta https://duunitori.fi/tyoelama/maahanmuuttaja-tyollistyminen

Eduskunta (2021). *Hallituksen esitys HE 127/2015 vp*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_127+2015.aspx

Euro & Talous (2021). *Kohti tasavertaisempaa sähköistä tunnistautumista*. Haettu 13.12.2022 osoitteesta https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2021/kohti-tasavertaisempaa-sahkoista-tunnistautumista/

Fingo (2021). *Digitalisaatio ravistelee rakenteita, mutta lisääkö vai kaventaako se demokratiaa?* Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://fingo.fi/ajankohtaista/yleinen-fi/digitalisaatio-ravistelee-rakenteita-mutta-lisaako-vai-kaventaako-se-demokratiaa/

Hagman, T. (2020). *Sosiaaliset verkostot, sosiaalinen osallistuminen ja yksinäisyys: pakolaistaustaisten henkilöiden sosiaalisen pääoman ja elämänlaadun yhteys*. Pro Gradu. Itä-Suomen yliopisto. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/22901/urn_nbn_fi_uef-20200695.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

Helsingin Sanomat (2022). *Uusi ylijohtaja pahoittelee viraston toimintaa mongolialaisen hoitajan tapauksessa*. Haettu 13.12.2022 osoitteesta https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009258274.html

Ihmiskauppa.fi (2018). *Työvoiman hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan_muodot/tyovoiman_hyvaksikaytto

Jyväskylän yliopisto (2020). *Palvelujärjestelmä ei kohtaa haavoittavissa elämäntilanteissa eläviä naisia.* Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2020/10/palvelujarjestelma-ei-kohtaa-haavoittavissa-elamantilanteissa-elavia-naisia

Jäske, A., Niemi-Sampan, P. ja Waenthongkham, J. (2022). *Mixed. Suomalaista elämää kulttuurien risteymässä.*

Keskinen, S., Seikkula, M. ja Mkwesha, F. (eds.) (2021). *Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*.

Korkein hallinto-oikeus [KHO] (2020). KHO:2020:162. Haettu 6.12.2022 osoitteesta https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1608702804304.html

Kotoutuminen.fi (2022). *Ulkomaalaisten työllisyys nousi merkittävästi vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://kotoutuminen.fi/-/ulkomaalaisten-tyollisyys-nousi-merkittavasti-vuoden-2021-viimeisella-neljanneksella

Lepola, O. (2000). *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*.

Migri (2022a). *Ensimmäinen oleskelulupa*. Haettu 6.12.2022 osoitteesta https://migri.fi/ensimmainen-oleskelulupa

Migri (2022b). *Nuhteettomuus*. Haettu 6.12.2022 osoitteesta https://migri.fi/nuhteettomuus

Migri (2022c). *Toimeentuloedellytys.* Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://migri.fi/toimeentulo

Migri (2022d). *Toimeentuloedellytys kansainvälistä suojelua saaneen perheenjäsenelle*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://migri.fi/toimeentuloedellytys-kansainvalista-suojelua-saaneen-perheenjasenelle

Migri (2022e). Toimeentuloedellytys Suomesta oleskeluluvan saaneen perheenjäsenelle. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://migri.fi/toimeentuloedellytys-suomesta-oleskeluluvan-saaneen-perheenjasenelle

Migri (2022f). *Rikosten vaikutus pysyvään oleskelulupaan.* Haettu 6.12.2022 osoitteesta https://migri.fi/rikokset

Migri (2022g). *Usein kysyttyä: perhe*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://migri.fi/ukk-perhe

Minilex (2022). *Elatusvelvollisuus avioliitossa*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.minilex.fi/a/elatusvelvollisuus-avioliitossa

Oikeusministeriö (2021). *Perusoikeusbarometri*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163261

Pitkänen, C. (2022). *Tieteessä: Miten palvelujärjestelmä tukee lastensuojelun ja psykiatrian yhteisasiakkuudessa olevia lapsia ja perheitä?* Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.parempaalastensuojelua.fi/fi/uutinen/tieteessa-charlotte-pitkanen

Saukkonen, P. (2021). *Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla: asuminen, työllisyys ja tulot*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_03_10_Tutkimuksia_1_Saukkonen.pdf

Sininauhaliitto (2019). *Digitalisaatio helpottaa asiointia, mutta aiheuttaa myös syrjäytymistä*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.sininauhaliitto.fi/ajankohtaista/digitalisaatio-helpottaa-asiointia-mutta-aiheuttaa-myos-syrjaytymista/

Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö [SAK] (2021). *Maahanmuuttajien työllistyminen on tahdon asia – Kielikoulutukseen tarvitaan lisää satsauksia.* Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.sak.fi/ajankohtaista/blogi/maahanmuuttajien-tyollistyminen-tahdon-asia-kielikoulutukseen-tarvitaan-lisaa-satsauksia

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL] (2021). *Korkea ikä, muistin ongelmat ja heikot nettitaidot voivat syrjäyttää ihmisen palveluista – digiosallisuus tukee yhdenvertaisuutta*. Haettu 13.12.2022 osoitteesta https://thl.fi/fi/-/korkea-ika-muistin-ongelmat-ja-heikot-nettitaidot-voivat-syrjaytaa-ihmisen-palveluista-digiosallisuus-tukee-yhdenvertaisuutta

Tilastokeskus (2022). *Avioerot*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/perheet/avioerot.html

Työ- ja elinkeinoministeriö (2019). *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf

Ulkoministeriö (2022). *Viisumi Suomeen*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://um.fi/viisumi-suomeen#Mist%C3%A4%20ja%20miten%20haet%20viisumia

Vahtera, J. ja Uutela, A. (1994). ”Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina”. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 1994;110(11):1054-. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.duodecimlehti.fi/duo40219

Verohallinto (2020). *Ulkomaalaisten alipalkkaus harmaan talouden ilmiönä Suomessa - oikeustapausanalyysi*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.vero.fi/globalassets/harmaa-talous-ja-talousrikollisuus/selvitykset/2020_05-ulkomaalaisten-alipalkkaus-harmaan-talouden-ilmi%C3%B6n%C3%A4.pdf

Yle (2020). *“Mistä sä oot kotoisin?” Viisi rasistista mokaa, joilla sinäkin ehkä syrjit, vaikka tarkoitat hyvää.* Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/10/22/mista-sa-oot-kotoisin-viisi-rasistista-mokaa-joilla-sinakin-ehka-syrjit-vaikka

Yle (2021). *Avaimia rasismin, toiseuttamisen ja syrjinnän tunnistamiseen*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/05/17/avaimia-rasismin-toiseuttamisen-ja-syrjinnan-tunnistamiseen

Yle (2022). *Pankkikortin lukkiutuminen aiheutti kuukausien taistelun – ”Onneksi ruokaostokset eivät olleet siitä kiinni”, kertoo asiakastaan auttanut Jenna Laitinen*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://yle.fi/a/74-20003287

Yle (2022). *Valehtelu on pahin virhe, jonka Suomeen pyrkivä voi tehdä – Hassane Drah sortui siihen ja lukitsi kohtalonsa*. Haettu 13.12.2022 osoitteesta https://yle.fi/a/74-20006837

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö [YHTS] (2022). *Sosiaaliset suhteet*. Haettu 5.12.2022 osoitteesta https://www.yths.fi/terveystieto/mielenterveys/sosiaaliset-suhteet/

Kokemuksia vanhemmuudesta suomalais-somalialaisessa perheessä

Johanna Syren, Espoon monikulttuuriset lapset ja nuoret ry

Familia ry (2021). *52 kahden kulttuurin faktaa*. Haettu 14.11.2022 osoitteesta https://www.familia-ry.fi/kirjasto/52-kahden-kulttuurin-faktaa?lang=fi

Familia ry (2018). *Kahden kulttuurin perheissä kasvaa ennakkoluulottomia suomalaisia.* Haettu 14.11.2022 osoitteesta https://www.sttinfo.fi/tiedote/kahden-kulttuurin-perheissa-kasvaa-ennakkoluulottomia-suomalaisia?publisherId=64094280&releaseId=65588792 .

Familia ry (2010). *Rakkautta ja vanhemmuutta kahden kulttuurin perheissä*. Haettu 14.11.2022 osoitteesta https://www.familiary.fi/uploads/7/1/8/2/71825877/rakkautta-ja-vanhemmuutta-web-fi.pdf .

Oksinen-Walter P., Roos J., Viertola-Cavallari R. (2009). *Monikulttuurinen perhe*. Keuruu. Kustannusyhtiö Arkki.

Oksinen-Walter, P. (2009). *Syleilen ulkomaalaista*. Teoksessa: Oksinen-Walter P., Roos,J., Viertola-Cavallari, R. (2009). Monikulttuurinen perhe. Keuruu. Kustannusyhtiö Arkki. s. 67–117.

Roos, J. (2009). *Monikulttuuriset perheet Suomessa.* Teoksessa: Oksinen-Walter P., Roos,J., Viertola-Cavallari, R. 2009. Monikulttuurinen perhe. Keuruu. Kustannusyhtiö Arkki. s. 128–145.

Viertola-Cavallari, R. (2009). *Opas: Naimisiin ulkomaalaisen kanssa.* Teoksessa: Oksinen-Walter P., Roos,J., Viertola-Cavallari, R. 2009. Monikulttuurinen perhe. Keuruu. Kustannusyhtiö Arkki. s. 157–89.

FAMILIA

Familia on vuonna 1988 perustettu valtakunnallinen kahden kulttuurin perheiden asiantuntijajärjestö. Tuemme perheiden hyvinvointia tarjoamalla vertaistukea ja vapaaehtoistoimintaa, tietoa ja neuvontaa. Monimuotoisen tiimimme tavoitteena on edistää kahden kulttuurin ja kaksi- ja monikielisten perheiden huomioimista yhteiskunnassa sekä kehittää lainsäädäntöä ja palvelujärjestelmää tukemaan heitä. Tarjoamme toimintaa ja tukea paikallisesti ja valtakunnallisesti.

OLE MEIHIN YHTEYDESSÄ!

Lintulahdenkatu 10
00500 Helsinki

www.familiary.fi

info@familiary.fi

+358 44 773 8628

@familia_ry

@kahdenkulttuurinperheet

@familia_ry

@familia-ry